

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Управління капіталом банку в умовах системного ризику»

Студентки 2 курсу 3м групи
спеціальність 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізація «Банківська справа»

Гонтар Світлана
Іванівна

Науковий керівник
канд. Екон. наук,

Плісак Тетяна
Олександрівна

Гарант освітньої програми
Д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ.....	6
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ БАНКІВ.....	14
2.1. Аналіз динаміки, структури та достатності капіталу банків.....	14
2.2. Організаційно-методичне забезпечення управління капіталом банку.....	22
РОЗДІЛ 3. ЗМІНА ВЕКТОРІВ В УМОВАХ СИСТЕМНОГО РИЗИКУ....	30
3.1. Реформування управління капіталом банку в умовах системного ризиків.....	30
3.2. Удосконалення інфраструктури управління капіталом.....	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	59

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ефективна діяльність банків може стати вагомим чинником для подальшого зростання економіки за рахунок достатнього рівня капіталу в банках. У сучасних умовах питання ефективного управління капіталом банків в умовах системних ризиків є досить актуальною, оскільки саме наявність та достатність капіталу в банках є важливим показником, для оцінки всієї банківської системи. Недокапіталізація банків може призвести до негативних наслідків як для банківського сектору, так і для економіки країни у цілому. Так, для економіки таке явище може призвести до втрати позицій на світовому ринку, зниженням темпів економічного розвитку, кредитною кризою, зниженням інвестиційного рейтингу, а для банківського сектору – уповільненням розвитку бізнесу, зниженням рейтингів надійності, невиконанням вимог регулятора.

Дослідженнями у сфері формування та управління капіталом банків в умовах ризиків займалися багато вчених, таких як М. Д. Алексеєнко, К. М. Азізова, К. М. Бусько, Н. П. Заславська, В. В. Коваленко, Л. О. Матлага, М. Ю. Мельничук, Л. О. Примостка, В. О. Онищенко, К. О. Паляничко та інші. Кожен із зазначених авторів акцентували увагу в першу чергу на питання управління капіталом банку, зокрема на його формування та нарощування, однак питання впливу системних ризиків на розмір капіталу банку залишається відкритим і потребує подальших досліджень.

Мета роботи полягає в аналізі наукових поглядів на управління капіталом в умовах системних ризиків, дослідженні стану системи його управління та розгляді зміни векторів при врахуванні дії системних ризиків.

Основними **завданнями**, які поставлені перед дослідженням є наступні:

- проведення аналізу наукових поглядів на управління капіталом в умовах системних ризиків;
- оцінка динаміки, структури та достатності капіталу банків;
- розгляд організаційно-методичного забезпечення управління капіталом банку
- визначення напрямків реформування управління капіталом банку в умовах системного ризику;
- виокремлення напрямків удосконалення інфраструктури управління капіталом.

Об'єктом дослідження є процес управління капіталом банку в умовах системних ризиків, а **предметом дослідження** – сукупність методів та інструментів відносно управління капіталом банку з врахуванням дії системних ризиків.

Методи дослідження. Для повного розкриття теми роботи використовувалися нормативно-правові акти, які регулюють аспекти управління капіталом банку, загальні методи дослідження такі як індукція, дедукція, аналіз, синтез та узагальнення економічних явищ та процесів, методи аналітичного розрахунку – статистичний, графічний, порівняння та аналогії, а також деякі спеціальні – метод аналогії та системний метод.

Інформаційною базою є нормативно-правові акти, що здійснюють регулювання банківської діяльності, статистичні та інформаційні дані АТ «Ощадбанк», підручники, монографії, статті, матеріали науково-практичних конференцій та інша література.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному
удосконалено: аспекти, що пов'язані з інфраструктурою управління капіталом банку з врахуванням системних ризиків.

Практичне значення одержаних результатів. Результати даної роботи можуть використовуватися як Національним банком України для розроблення методичних положень відносно удосконалення системи

управління капіталом вітчизняних банків та безпосередньо банківськими установами для удосконалення механізму управління капіталу.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Гонтар С. І. Стан власного капіталу банків України // Управління діяльністю установ: зміна стереотипів: зб. наук. ст.. студ. денної форми навчання / відп. ред.. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац.. торг. – екон. ун-т, 2019. – Ч.2. – 296 с. (С. 8-14).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 63 сторінок. В роботі представлено 9 таблиць, 10 рисунків, 6 додатків та використано 51 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ

Для того, щоб обґрунтувати особливості управління капіталом банку в умовах системних ризиків спочатку проаналізуємо сутність капіталу, його функції, нормативно-правове забезпечення, визначимо вплив системних ризиків на діяльність банку, у тому числі й капітал, а потім оцінимо систему управління та її специфіку. Обґрутовуючи сутність дефініції «капітал» банку зазначимо, що він являється фундаментом будь-якої роботи банків, оскільки надає можливість впливати на економічні процеси, поступово розширювати свої банківські послуги, при цьому враховуючи вплив різних ризиків та забезпечуючи надійність роботи банку. Також саме капітал може забезпечити банку високий рівень конкурентоспроможності, який показує стійкість та дієздатність банку для роботи в банківській системі. З врахуванням інтеграційних процесів, які відбуваються в країні функціонування банків за таких умов можливе при зростанні обсягів їх капіталів. Тому питання удосконалення системи управління капіталом банку має особливе та дуже важливе значення для банківської системи.

Трактування сутності капіталу банку різними вченими наводиться по-різному, одні вбачають в ньому потенціал розвитку банку, інші – акумулятора та розподільника фінансових ресурсів. Тому більш детально визначення капіталу наведемо в Додатку А.

На основі розглянутих поглядів варто виокремити власне твердження відносно сутності капіталу банку, яке полягає у тому, що капіталом банку являється капітал, який сформований шляхом акумуляції власних коштів, а саме залишкової вартості активів банку після вирахування всіх зобов'язань, який залучений для здійснення ефективної роботи банку з подальшим отриманням прибутку.

Незалежно від того, як обґрунтовують сутність капіталу банку, він має характерні особливості, які показують його значення, складові частини та нормативи достатності, які встановлюються органами державної влади, які відображені в Додатку Б.

Капітал саме у банківській системі має зовсім інше функціональне навантаження з порівняннями з іншими сферах діяльності. Тому для нього можна чітко виокремити три основні функції, а саме захисна, яка дає можливість банку здійснювати свої операції при виникненні втрат та непередбачуваних збитків; оперативна – саме завдяки їй можна створити фінансовий резерв для того, щоб його використати у разі виникнення форс-мажорних обставин для покриття можливих збитків, повернення залучених депозитів та проведення своєї діяльності в майбутньому; регулятивна функція безпосередньо пов'язана у тому, щоб банки працювали ефективно. Більш детально наведені функції розглянемо в Додатку В. При цьому відзначимо, що центральним органом, який здійснює управління капіталом інших банків через встановлення та затвердження на державному рівні нормативів достатності та адекватності основного та регулятивного капіталів є Національний банк України.

Нормативно-правове регулювання капіталу банків формується із законів України та постанов Національного банку України. Першими нормативно-правовими актами, які регулюють загальні положення діяльності банків, у тому числі й наявності капіталу є Закони України «Про Національний банк України» [2] та «Про банки і банківську діяльність» [1]. Регулювання з боку Національного банку України розпочалося з 1995 р., коли він посилив вимоги до розміру капіталу банків, з 2000 р. відповідно до його вимог банки класифікують за рівнем капіталізації, оскільки саме капітал банку являється основою його роботи та створює базис для здійснення подальшої роботи.

У 2014 р. Національний банк України затвердив постанову № 464 «Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру» [4], якою встановив графік збільшення мінімального розміру статутного капіталу. У 2016 р. Національний банк України прийняв постанову № 242 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» [5], відповідно до якої затвердив встановив більш плавний графік збільшення мінімального розміру статутного капіталу.

З 1 січня 2018 р. Національний банк України запровадив щорічну оцінку стійкості банків. Вона складається з трьох етапів:

1. Здійснення перевірки аудиторськими фірмами, які включені до Реєстру аудиторських фірм, якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями.
2. Екстраполяція результатів першого етапу та оцінка достатності капіталу банку станом на дату оцінки.
3. Оцінка Національного банку України достатності капіталу банку за результатами стрес-тестування за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями на трирічному горизонті прогнозування.

Як бачимо, на державному рівні зацікавлені в тому, щоб банківська система працювала успішно та ефективно, тому затверджують відповідні нормативи капіталу для підтримки їх фінансової стійкості й стабільності.

Відносно обґрунтування впливу системного ризику в першу чергу зазначимо, що системний ризик виокремлюють за такою критеріальною ознакою як походження ризику. Цей вид ризику пов'язаний із загальним станом економіки країни, банківської системи та залежить від макроекономічного середовища. Основними формами системного ризику є:

1. Ризику поширення – відносять до локальних проблем банку, які в перспективі можуть набути системного характеру, для прикладу банкрутство одного банку може спричинити подальше банкрутство іншого, навіть якщо другий банк здавався платоспроможним.

2. Ризик макроекономічних шоків – пов’язаний із системними екзогенними шоками, які можуть одночасно негативно впливають як на капітал окремого банку, так і на банківський сектор в цілому.

3. Ризику дисбалансів – пов’язаний із ендегенним чинником, тобто широким нарощуванням дисбалансів у банківській системі, що мають вплив на всі банки та їх капітал [22, С. 111-113].

Крім наведених форм системного ризику, виокремлюють ще такі ризики як асиметрична інформація, зовнішні чинники, соціально орієнтована політика, неповні ринки тощо. Поєднання зазначених форм системного ризику перешкоджає нормальному функціонуванню банку, нарощуванню капіталу та ефективного його використання.

Регулювання системного ризику, який має безпосередній вплив на капітал банку здійснюється шляхом застосування макропруденційного та мікропруденційного банківського нагляду, особливості яких розглянемо в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Особливості здійснення макропруденційного та мікропруденційного банківського нагляду для зниження системного ризику на діяльність банку*

Ознаки	Макропруденційний нагляд	Мікропруденційний нагляд
Кінцева мета	Скорочення неочікуваних витрат від системних ризиків	Захист інтересів вкладників та кредиторів банку
Проміжна мета	Підтримка стабільності капіталу банку	Попередження банкрутства банку
Ризики у банківському секторі	Ендегенні системні ризики	Екзогенні системні ризики
Взаємозв’язки та загальні ризики банку	Основоположні фактори	Не враховуються
Пруденційні заходи	Проведення моніторингу системних шоків банківського сектору	Здійснення контролю системних ризиків банку

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

Відзначимо, що пруденційний банківський нагляд є важливою складовою макропруденційної політики Національного банку України для

того, щоб підвищити фінансову стійкість банків з метою зниження впливу системних ризиків. Для того, щоб здійснити заходи макропруденційного нагляду використовують наступні інструменти капіталу:

1. Контрциклічний буфер капіталу – сутність полягає у затвердженні вимог до капіталу (буфера) при кредитній експансії для того, щоб знизити вимоги або повністю деактивізувати в періоди економічного спаду тоді, коли системні ризики матеріалізуються. Основна мета використання цього інструменту полягає в зниженні про циклічності фінансової системи.

2. Буфер системної важливості затверджуються додаткові вимоги до капіталу системно важливих банків, банкрутство яких може мати серйозні наслідки для фінансової системи та економіки. Впровадження наведеного інструменту збільшує здатність таких банків покривати втрати, що скорочує ймовірність кризових явищ та масштаб їх наслідків.

3. Буфер системного ризику передбачає створення додаткового запасу капіталу для скорочення вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків.

4. Буфер консервації капіталу створює запас капіталу в нестресовий період понад мінімальні обов'язкові вимоги для покриття можливих збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому.

5. Коефіцієнт левериджу – обчислюється шляхом відношення капіталу першого рівня до всіх активів (балансових та позабалансових), незважених на ризик.

Для того, щоб виявити системні ризики Національний банк України проводить наступні заходи: проводить моніторинг індикаторів системного ризику; здійснює стрес-тестування банків та проводить якісний аналіз системних ризиків. На наступному етапі здійснюється оцінювання впливу системних ризиків, вибір та калібрування інструментів, а також

макропруденційне реагування. Для оцінки ефективності використовуваних інструментів Національний банк України застосовує моделювання та відгуки учасників ринку.

Також варто більш детально зупинитися на розгляді тестування банків з врахуванням впливу системних ризиків у 2019 році. Спочатку проходить оцінка якості активів системно важливих банків та здійснюється екстраполяція результатів даної оцінки з наданням Національному банку України звіту AQR. Потім системно важливі банки здійснюють перегляд якості активів з наступним відображенням результатів у звітності. При цьому банки складають програму капіталізації або реструктуризації з наступним її затвердженням в Національному банку України. Наступний етап характеризується безпосередньо виконанням даної програми та опублікування результатів оцінки Національним банком України.

Зазначимо, що кількість системно важливих банків в Україні збільшилася з 3 банків до 14 банків. Отримання статусу системно важливого банку зобов'язує виконання підвищених вимог для забезпечення запасу міцності. Так, з 1 січня 2019 року системні банки мають виконувати посилені значення нормативів, а саме нормативу миттєвої ліквідності (Н4) – не менше ніж 30%, максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше ніж 20%. Також банки повинні сформувати додатково до нормативного значення достатності основного капіталу буфер системної важливості, який почне діяти з 1 січня 2021 року. Розмір буферу залежатиме від значення показника системної важливості банку. Вони повинні будуть розробити план відновлення діяльності згідно до вимог Національного банку, який сприятиме швидкій стабілізації роботи цих установ в умовах кризи. Після втрати статусу системної важливості, банк має дотримуватися вищезгаданих вимог протягом ще 12 місяців.

Для того, щоб обґрунтувати ефективну систему управління капіталом банку в умовах системних ризиків потрібно розглянути модель проведення

оцінки наявного капіталу та оцінити результати його використання (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Механізм аналізу та управління капіталом банку в умовах системних ризиків*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

Основною метою проведення аналізу та оцінки результатів формування, використання та нарощування капіталу банку являється

визначення проблемних питань, які виникають під час управління капіталом на внутрішньому рівні враховуючи міжнародних вимог та нормативів Національного банку України за умови економічної нестабільності та напрямів вдосконалення модної управління капіталу банків, а також наведення рекомендацій відносно збільшення рівня капіталізації. Перший етап передбачає визначення мети та завдань аналізу, обґрунтування термінів протягом якого здійснюється аналіз, методів та показників, які при цьому використовуються [17, С. 23-24].

В розглянутому механізмі аналізу та управління капіталом банку варто узагальнити всі елементи, які на нього впливають (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Елементи механізму аналізу та управління капіталом банку*

Елементи	Показники та джерела інформації
Нормативно-правове забезпечення	Закони України
	Постанови Національного банку України
	Методичні рекомендації Національного банку України
	Статут банку, інструкції, внутрішні положення банку
Аналітико-інформаційне забезпечення	Фінансова звітність банку
	Річні, квартальні, місячні звіти
	Аналітична інформація
Організаційне забезпечення	Правління банку
	Фінансовий департамент та відділ банку
	Відділ активно-пасивних операцій
	Комітет з управління активами та пасивами
	Бюджетний комітет
Фінансові важелі	Мінімальний розмір статутного капіталу
	Мінімальний розмір регулятивного капіталу
	Норматив адекватності регулятивного капіталу
	Санкції за невиконання нормативних вимог до власного капіталу
Фінансові методи	Фінансове планування та аналіз
	Фінансове регулювання та контроль

*Примітка: складено автором на основі джерела [38]

Отже, механізм аналізу та управління капіталу банку передбачає взаємоузгоджену взаємодію фінансових методів та інструментів, організаційної структури банку та нормативно-правової бази, що в комплексі дозволяють підтримувати рівень капіталу на достатньому рівні та забезпечувати ефективну діяльність банку.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ БАНКІВ

2.1. Аналіз динаміки, структури та достатності капіталу банків

Для того, щоб провести кількісний та якісний аналіз капіталу банків, які працюють в банківській системі України доцільно провести аналіз інформації, яка надається в першу чергу Національним банком України на основі фінансової звітності банків. У 2019 році Національний банк України затвердив вимоги відносно проведення оцінки фінансової стійкості банків та банківської системи України, а також визначив перелік банків, що підлягають проходженню стрес-тестування у 2019 році. Оцінка фінансової стійкості передбачає оцінку якості активів AQR, яка є обов'язковою для всіх банків, а для системно важливих банків проведення стрес-тестування. У 2019 році його проходили 29 банків, на які припадає 93% активів банківської системи. До переліку потрапили установи, які станом на 01 листопада 2018 року були найбільшими за трьома показниками: обсяг активів зважених на ризик (вага – 40%), депозити фізичних осіб (50%) та кредити фізичним особам (10%).

За результатами оцінки фінансової стійкості для банків визначено необхідний рівень нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) та нормативу достатності основного капіталу (Н3). Необхідний рівень нормативів достатності капіталу розраховано таким чином, щоб забезпечити виконання банками мінімальних вимог Н2 та Н3 за базовим сценарієм (10% та 7% відповідно) та знижені вимоги за вказаними нормативами за несприятливим сценарієм (5% та 3,5% відповідно) на всьому прогностичному періоді.

Спочатку оцінимо динаміку капіталу банків (табл. 2.1.), які працюють в Україні, а потім перейдемо до аналізу нормативів.

Таблиця 2.1

**Динаміка загального обсягу капіталу банків України за 2014-2018 роки,
I-III кв. 2019 р.***

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	I-III кв. 2019 р.	2018 р. до 2014 р. у %
Капітал банків, млн. грн.	148063	103713	123784	161108	154960	186051	104,66
з нього статутного капіталу, млн. грн.	179207	222170	414668	465377	465532	470387	259,77

*Примітка: складено автором на основі Звіту про основні показники діяльності банків України, складеним Національним банком України [6]

З таблиці 2.1 можемо зробити висновок, що в динаміці за 2014-2018 роки капітал банків зріс на 4,66%, тобто на 6897 млн. грн., з нього статутний капітал за цей період зріс на 159,77%, тобто на 286325 млн. грн. Найбільша сума капіталу банків була зафіксована у 2017 році на рівні 1611108 млн. грн., тоді як статутного капіталу у 2018 році на суму 465532 млн. грн. За I-III кв. 2019 року капітал банків становив 186051 млн. грн., з нього статутний капітал – 470387 млн. грн. Відзначимо, що збільшення суми капіталу банків, особливо статутного капіталу свідчить про те, що посилюється зацікавленість інвесторів у ефективному використанні ресурсів банків, зміцнюється їх фінансовий стан і якість активів, що надає можливість розширювати обсяги кредитування вітчизняної економіки.

Балансова структура капіталу відзначимо те, що вона складається із статутного капіталу, емісійних різниць, незареєстрованого статутного капіталу, іншого додаткового капіталу, резервів та інших фондів банку, резервів переоцінки, нерозподіленого прибутку або непокритого збитку. Від кожної із наведеної статті залежить не тільки кількісна вартість капіталу, але і його якісні показники. Динаміку та структуру основних показників капіталу банків розрахуємо в Додатку Г. Відзначимо, що частку статутного капіталу банків, який переважає серед всіх статей, які входять до загальної суми капіталу, не можливо розрахувати, оскільки за 2014-2018 роки

спостерігається значні суми непокритого збитку. Так, в 2014 році він становив 100840 млн. грн., а у 2018 році – 378604 млн. грн., що на 277764 млн. грн. більше. Серед інших статей капіталу значну частку становлять такі статті як резерви та інші фонди у розмірі 12,36%, резерви переоцінки – 10,55% та емісійні різниці – 9,09%. В динаміці за 2014-2018 роки зросли такі статті капіталу банків як емісійні різниці на 12,36%, резерви та інші фонди банку на 34,62%, резерви переоцінки на 7,61%.

Для того, щоб побачити ефективність наявного капіталу банків варто на рис. 2.1 відобразити рентабельність капіталу.

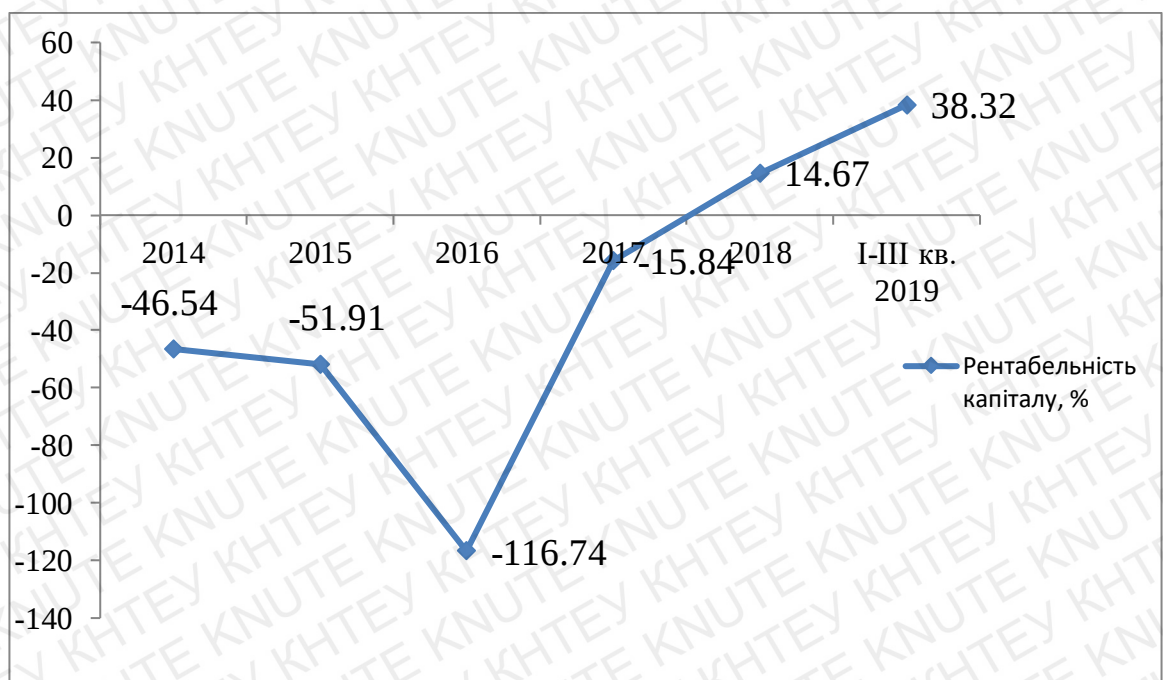

Рис. 2.1. Динаміка рівня рентабельності капіталу банків за 2014- 2018 роки, I-III кв. 2019 р.*

*Примітка: складено автором на основі Звіту про основні показники діяльності банків України, складеним Національним банком України [6].

Рентабельність капіталу банків за період 2014-2018 роки зросла з від'ємного значення у розмірі 46,54% до додатного значення – 14,67%. Так, у 2015 році рівень рентабельності мав від'ємне значення 51,91%, у 2016 році – також від'ємне значення 116,74, а у 2017 році – 15,84%. Такі показники в першу чергу пояснюється банківською кризою в ці роки, збитковою

діяльністю більшості банків та неефективне використання капіталу банків. За I-III кв. 2019 року рентабельність капіталу становила 38,32%.

Відповідно до мінімального розміру регулятивного капіталу з 1 липня 2017 року встановлюється на рівні 200 млн. грн., а з 1 липня 2020 року – 300 млн. грн., з 1 липня 2022 року – 400 млн. грн., з 1 липня 2024 року – 500 млн. грн. Також встановлюються норматив достатності або адекватності регулятивного капіталу не менше 10% та норматив достатності основного капіталу не менше 7%. Динаміку нормативності капіталу за 2014-2018 роки розглянемо в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка наявності регулятивного капіталу та достатності регулятивного капіталу банків за 2014-2018 роки*

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	I-III кв. 2019 р.
Капітал банків, млн. грн.	148063	103713	123784	161108	154960	186051
Регулятивний капітал, млн. грн.	188948,9	129816,9	109653,6	115817,6	126116,7	143946,1
Різниця між балансовим та регулятивним капіталом	-40885,9	-26103,9	14130,4	45290,4	28843,3	42104,9
Норматив достатності регулятивного капіталу (H2), %	15,60	12,31	12,96	16,10	16,18	18,43
Норматив достатності основного капіталу (H3), %	-	-	-	-	-	13,12

*Примітка: складено автором на основі Звіту про основні показники діяльності банків України, складеним Національним банком України [6]

Регулятивний капітал за 2014-2018 роки скоротився на 33,25%, тобто на 62832,2 млн. грн., а норматив достатності регулятивного капіталу за цей період зріс на 3,72%, з 15,60% у 2014 році до 16,18% у 2018 році. Відзначимо, що на 01.10.19 норматив достатності основного капіталу складає 13,12%, що відповідає нормативному значенню, оскільки складає більше 7%. Різниця між балансовим та регулятивним капіталом може коливатися залежно від поліпшення чи погіршення діяльності банків, які працюють в банківській системі, зменшення чи збільшення ризикових операцій банку та інших

обставин. Як бачимо, у 2014-2015 роках різниця між балансовим та регулятивним капіталом була мінусова, оскільки була банківська криза і більшість банків працювало збитково. З 2016 року різниця збільшується з 14130,4 млн. грн. до 28843,3 млн. грн. у 2018 році, за I-III кв. 2019 року вона становила 42104,9 млн. грн.

На дослідженні нормативу достатності регулятивного капіталу зупинимося більш детально. На рис. 2.2. проведемо оцінку наведених показників за 2018 рік.

Рис. 2.2. Оцінка складових частин нормативу достатності капіталу банків за 2018 рік*

*Примітка: складено автором на основі складових розрахунку регулятивного капіталу, складеного Національним банком України [6].

Достатність регулятивного капіталу включає аналіз його фактичного рівня, оцінку сумарних активів, які зменшені на суму створених відповідних резервів за активними операціями, зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику (Ар); аналіз активів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями, без зважування на коефіцієнт ризику; дослідження сукупної суми відкритої валютної позиції за всіма іноземними валютами та банківськими металами (Свп), а також розрахунок непокритого кредитного ризику.

На наступному рисунку відобразимо активи в залежності від ступеня ризику (0%, 10%, 20%, 35%, 50%, 100%), які зменшені на суму створених відповідних резервів за активними операціями, без зважування на коефіцієнт ризику.

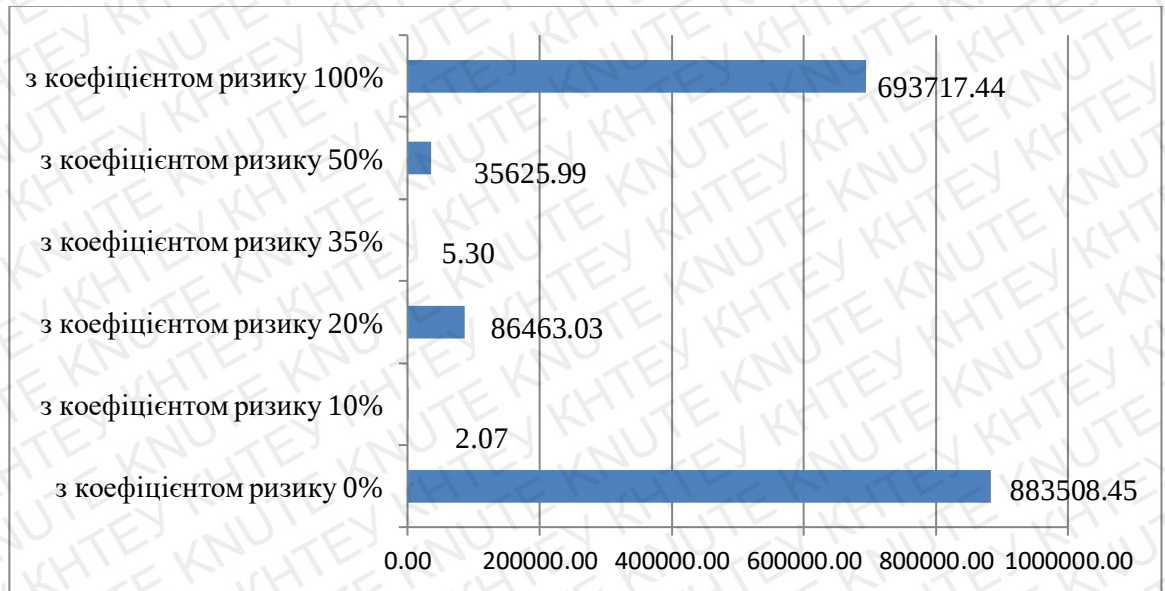

Рис. 2.3. Оцінка активів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями, без зважування на коефіцієнт ризику по банках України за 2018 рік*

*Примітка: складено автором на основі складових розрахунку регулятивного капіталу, складеного Національним банком України [6].

Найбільша сума активів зосереджена з ризиком 0% – 883508,45 млн. грн., з коефіцієнтом 100% – 693717,44 млн. грн., а найменша з коефіцієнтом ризику 10% – 2,07 млн. грн.

Далі розглянемо вплив системних ризиків на розмір капіталу банківських установ. Важливими системними ризиками для фінансової стабільності банківської діяльності у 2018 році стали: повільні структурні зміни в економіці, не висока ефективність роботи державних банків та слабкість нормативно-правової системи. Відзначимо, що основним завданням у сфері регулювання системних ризиків, які включаються в функції мікропруденційного нагляду та макропруденційної політики є дотримання всіх затверджених вимог капіталу. При цьому мінімальні вимоги

до капіталу включають не лише визначення його мінімального рівня та дотримання достатності капіталу на рівні 10%, а й обґрунтування інших вимог розглянутих на рис. 2.4.

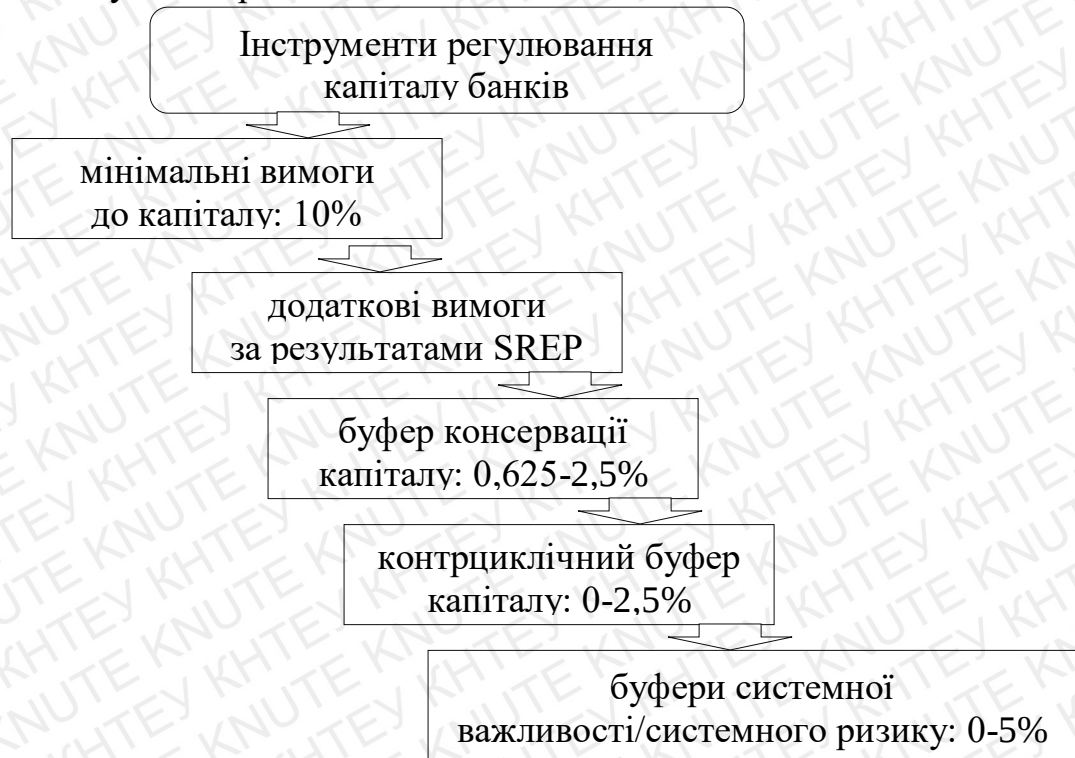

Рис. 2.4. Основні інструменти регулювання капіталу банків в умовах системних ризиків*

*Примітка: складено автором [6].

При цьому класним мікропруденційним інструментом є мінімальні вимоги до капіталу, класичними макропруденційними інструментами являються буфер системного ризику та важливості, а інструментами макро- та мікро- нагляду – буфер консервації та буфер за результатами оцінки банків SREP. При цьому ключовою сферою перетину мікропруденційного нагляду і макропруденційної політики є затвердження вимог до капіталу [17, С. 54].

Окрім дотримання зазначених вимог банкам доцільно ефективно управляти ризиком ліквідності капіталу, який може виникнути під час погашення банками своїх зобов'язань. Банківські установи щоденно обчислюють нормативи ліквідності, які затверджені постановою Національного банку України. Основними нормативами ліквідності є наступні: норматив миттєвої ліквідності (не повинен перевищувати 20%),

норматив поточної ліквідності (40%) та норматив короткострокової ліквідності (60%). В табл. 2.4 проаналізуємо нормативи ліквідності банків.

Таблиця 2.4

Динаміка дотримання нормативів ліквідності банків України за 2014-2018 роки, I-III кв. 2019 р.*

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	I-III кв. 2019 р.
Норматив миттєвої ліквідності (Н4), %	57,13	78,73	60,79	55,50	68,66	-
Норматив поточної ліквідності (Н5), %	79,91	79,98	102,14	108,08	99,12	-
Норматив короткострокової ліквідності (Н6), %	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52	93,86

*Примітка: складено автором на основі значень економічних нормативів по системі банків України, складеним Національним банком України [6]

Як бачимо, всі нормативи ліквідності значно перевищують нормативні значення. Так, норматив миттєвої ліквідності у 2018 році становив 68,66%, що на 48,66% більше за нормативне значення; норматив поточної ліквідності становив 124,04%, що на 84,04% більше за нормативне значення; норматив короткострокової ліквідності становив 93,52%, що на 33,52% більше за нормативне значення. Це означає, що банки здатні розраховуватися за своїми зобов'язаннями в повному розмірі та має високий рівень платоспроможності. Починаючи з 02.09.2019 р. нормативи Н4 і Н5 не розраховуються.

2.2. Організаційно-методичне забезпечення управління капіталом банку

Для того, щоб провести якісний аналіз системи управління капіталу банків потрібно більш детально оцінити достатність капіталу. Обґрунтування достатності капіталу банків займає важливе місце лише для проведення аналізу фінансової роботи кожного з банків, які працюють в банківській системі, а й з метою визначення його надійності та виокремлення перспектив розвитку в майбутньому. Відзначимо, що основні організаційні функції покладені на Національний банк України з метою запровадження відповідних структурних змін, особливо при виникненні системних ризиків.

Також це може стосуватись при проведенні злиття або розширення системно важливих банків, а також при реорганізації банків. В сучасних умовах ведення банківського бізнесу оцінка достатності капіталу зводиться не лише розрахунку нормативу достатності капіталу та його основних складових як це було проведено у попередньому розділі, а й обґрунтуванні наявного капіталу у відповідності до вимог Базельського комітету з питань банківського нагляду [14].

Саме на сучасному етапі цей комітет у своєму документі Базель-III значно посилює вимоги до структури та якості капіталу банків, це стосується не тільки введенні нових мінімальних вимог до достатності капіталу першого рівня, що сприяє його прозорості та стабільності, а й базового капіталу, яка є його складовою. Також спостерігається поступове припинення визнання гібридних інструментів, які входять до складу капіталу та проводиться уточнення переліку відрахувань на регулярній основі з капіталу.

Організаційне забезпечення управління капіталом банку вбачає в собі збалансування відношення загальної вартості активів та суми капіталу банків, а також дотримання затверджених до власного капіталу вимог, які закріплюються Національним банком України, при цьому врахувавши основні вимоги Базельської Угоди. Організаційна система управління капіталом банків передбачає виконання наступних заходів (Додаток Д).

Більш детальний план відносно регулювання капіталу обґрунтовується відповідними відділами фінансів у кожному банку та разом з комітетами по управлінні активами та пасивами щороку надають свої пропозиції для бюджетного планування на наступний рік. Відзначимо те, що при здійсненні планування рівня капіталу проводиться прогнозна оцінка динаміка активів банку, які обов'язково зважуються на рівень ризику, також розраховується прогнозна сума відрахувань з капіталу та динаміка фінансового результату. Крім цього наводиться оцінка факторів, що впливають на рівень капіталізації

банку, а саме гепи ліквідності, валютні курси, відкриті валютні позиції та інше.

Оперативне управління рівня капіталу в банку передбачає проведення планування протягом 3-х місяців. В основному воно здійснюється відділом управління активами та пасивами відповідного банку. При появі форс-мажорних обставин, що призводять до того, що рівень капіталу скорочується до рівня нижче допустимого, відділ з управління активів та пасивів банків обґрунтовує заходи для підвищення капіталізації банку, що в кінцевому підсумку дозволить банку здійснити всі вимоги відносно капіталізації банку.

Отже, організаційна система управління капіталом на рівні кожного банку полягає в дотримання нормативних вимог, які встановлені Національним банком України, оскільки саме завдяки цьому банк може здійснювати ефективну роботу на фінансовому ринку. Здійснення контролю за дотриманням встановлених нормативів покладаються на відповідні відділи банку, що кожного місяця надають фінансову звітність за підписом голови правління та відділом фінансів.

Відносно АТ «Ощадбанк» відзначимо, що стратегія розвитку, яку схвалено Кабінетом Міністрів України, передбачає додаткову капіталізацію Банку в обсязі 16,8 млрд. грн. У грудні 2017 року капітал АТ «Ощадбанк» було поповнено на 5,75 млрд. грн. Однак у відповідності до положень Стратегії розвитку, з метою формування цільової бізнес моделі, побудови сучасної централізованої технологічної платформи масштабування бізнесу, а також забезпечення захисту від стресових ситуацій на фінансовому ринку залишається потреба в додатковій капіталізації.

У зв'язку з прийняттям Національним банком України нових підходів до системи управління ризиками в банках та банківських групах України, що затверджено Постановою №64 від 11 червня 2018 року, починаючи з дати її затвердження, АТ «Ощадбанк» проводиться робота щодо імплементації норм, вимог та принципів оновлення системи управління ризиками

АТ «Ощадбанк» згідно з вимогами зазначеної Постанови. Банком розроблено план робіт з метою імплементації положень Постанови Національного банку України №64 із визначенням заходів, термінів їх реалізації, а також підрозділів АТ «Ощадбанк», які відповідають за реалізацію та беруть участь у виконанні тих чи інших заходів плану. Впровадження засад положень Постанови Національного банку України №64 буде здійснюватися банком в рамках технічної допомоги ЄБРР.

Основними методами, які використовує АТ «Ощадбанк» для того, щоб оцінити та ефективно управляти капіталом банку є загальний аналіз капіталу, факторний аналіз капіталу, порівняльний аналіз рівня капіталу, оцінка динамічних показників капіталу за роками, горизонтальний та вертикальний аналіз капіталу, а також аналіз показників прибутковості та ефективності капіталу.

При цьому інструментами, який АТ «Ощадбанк» використовує для управління капіталом є розмір прибутковості, тобто ефективність управління податками; розмір маржі, тобто ефективність управління витратами, дохідність активів, тобто ефективність управління активами, а також фінансова структура капіталу банку, тобто управління ресурсами.

Будь-який механізму управління капіталом банків має свої специфічні характеристики як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. Тому методичне забезпечення процесу управління передбачає використання певних методів для ефективного управління капіталом банку. Серед них варто виокремити наступні:

1. Економічне планування грошових коштів фондів спеціального призначення, а саме: розрахунок чистого прибутку, обчислення чистого доходу від реалізації послуг, нарахування амортизації та планування інших джерел надходження коштів.
2. Розрахунок витрат фінансових ресурсів на споживання та інші цілі: матеріальне заохочення, соціальний розвиток, виплати дивідендів,

підготовка кадрів, фінансове інвестування, інноваційне інвестування, формування активів та нагромадження, розвиток матеріально-технічної бази, поповнення власних оборотних коштів та формування інших активів [16].

Для того, щоб оцінити ефективність організаційної структури банку потрібно розрахувати вартість регулятивного капіталу, який обчислюється для проведення банківського нагляду у розрізі основних його складових (табл. 2.5.).

Таблиця 2.5

Оцінка складових частин регулятивного капіталу за 2014-2018 роки*

Показники, млн. грн.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2014 р. у %
Капітал 1 рівня	135725,11	87538,98	77429,80	87171,35	81967,55	60,39
Капітал 2 рівня	58206,69	44058,79	33510,72	29529,15	44988,67	77,29
Відрахування згідно з нормами нагляду	4282,94	1780,89	1286,88	882,87	839,47	19,60
Регулятивний капітал	188948,85	129816,87	109653,64	115817,63	126116,74	66,75

*Примітка: складено автором на основі фінансових звітів у розрізі секторів, складеним Національним банком України [6].

З таблиці 2.5 зазначимо, що загальний обсяг регулятивного капіталу скоротився на 33,25 %, при цьому капітал 1 рівня зменшився на 39,61 %, капітал 2 рівня – на 22,71 %, а відрахування відповідно до органів нагляду – на 80,40 %.

Організаційно-методичне забезпечення управління капіталом банку передбачає не лише розгляд системи функцій та органів, які їх виконують, а також оцінки ефективності використання капіталу. Спочатку оцінимо ефективність статутного капіталу банків за досліджуваний період в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка дотримання нормативів ліквідності банків України за 2014-2018 роки*

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	I-III кв. 2019 р.
Статутний	179207	222170	414668	465377	465532	470387

капітал, млн. грн.						
Чистий прибуток, млн. грн.	(52996,51)	(972548,18)	(160142,76)	(25971,90)	16466,56	65245,24-
Валюта балансу, млн. грн.	1315433,63	1266894,77	1274352,48	1342754,94	1359908,35	1373584
Розмір прибутку на 1 гривню статутного капіталу, грн.	-	-	-	-	3,54	0,14
Питома вага статутного капіталу в валюті балансу, %	13,62	17,54	32,54	34,66	34,23	34,25

*Примітка: складено автором на основі значень економічних нормативів по системі банків України, складеним Національним банком України [6]

Як бачимо, основні показники розрахувати неможливо, оскільки за період 2014-2017 роки спостерігався збиток, який коливався з 52996,51 млн. грн. у 2014 році до 25971,90 млн. грн. у 2017 році. Також неможливо розрахувати питому вагу статутного капіталу в загальній системі капіталу, оскільки через нерозподілений збиток загальна сума капіталу має від'ємне значення. У 2018 році розмір прибутку на 1 грн. статутного капіталу становив 3,54 грн., а питова вага статутного капіталу в валюті балансу – 34,32 %. У динаміці за 2014-2018 роки питома вага статутного капіталу зросла з 13,62 % у 2014 році до 34,23 % у 2018 році на 151,32 %, за I-III кв. 2019 р. вона становить 34,25%.

Відзначимо те, що крім визначення структури регулятивного капіталу (табл. 2.5.) та його рівня достатності, який проаналізований у першому підрозділі компоненти рекомендацій Базельського комітету встановлюють мінімальні вимоги до обсягу та складу інформації, яка підлягає оприлюдненню. Тому організаційно-методичне забезпечення управління капіталом банків повинна враховувати цю вимогу. Така оприлюднена достовірна інформація дозволяє іншим учасникам ринку оцінити діяльність банку, достатність його капіталу, та дотримання ним ринкової дисципліни. Однак, при цьому Базель II і Базель III не скасовує такої практики, коли наглядові органи утримуються від широкого оприлюднення своїх висновків відносно окремих банків. Нові мінімальні вимоги достатності капіталу Базеля

III доповнюють вимоги щодо розкриття інформації, передбачені бухгалтерським обліком та фінансовою звітністю банківських установ [30].

Це стосується обов'язковості розкриття певної інформації і забезпечуючи достовірність цієї інформації щодо всіх банків, третій компонент Базеля III покликаний зміцнити ринкову дисципліну – інструмент, який сприяє завданням наглядового органу з підтримки надійної та стійкої банківської системи. Зазначимо, що в більшості банках України повністю відкрита інформація для зовнішніх користувачів, що є підтвердженням дотримання вимог Базельського комітету [22].

Необхідно постійно здійснювати оцінку капіталів банку та визначати їх достатність для того, щоб робота банків була ефективною як на сучасному етапі так і у майбутньому. Для отримання достатньої оцінки капіталу банків потрібно враховувати сукупність кількісних та якісних факторів. Кількісні параметри достатності капіталу оцінюють відповідні коефіцієнти, а до якісних факторів відносяться такі показники як: стан ліквідності банку, професійної підготовленості керівництва банку, якісна структура активів, а також прибутковість банку.

Слід зауважити, що Базель III формує чітко визначені строки запровадження інновацій для різних країн, що є свідченням того, що розроблені Базельським комітетом нормативи можуть бути не лише рекомендаціями для світової банківської системи, а обов'язковими вимогами до банків, за невиконання яких передбачені жорсткі санкції з боку регуляторів. Реалізація Базельських вимог вимагає для кожної країни істотних зрушень. Для кращого втілення особливостей імплементації рекомендацій Базельського комітету, а також уникнення труднощів, що виникають при цьому, розглянемо декілька прикладів, більш близьких до вітчизняних реалій. Також суттєво розширюються норми покриття ризиків у формулі достатності капіталу, підвищено вимоги щодо позабіржових операцій, а також перерахунку рівня кредитного ризику з урахуванням

впливу фінансового стресу тощо. Крім цього впроваджено коефіцієнт левериджу як відношення капіталу до активів, тобто без зважування, змінено нормативи коефіцієнтів ліквідності, а саме:

1. Коефіцієнт ліквідного покриття (Liquidity coverage ratio) дорівнює співвідношення ліквідних активів до відпливу коштів за 30 днів у кризу, це значення не повинне перевищувати 100%, тобто обсягу ліквідних активів повинно вистачити на випадок відпливу коштів протягом 30 днів;

2. Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (Net stable funding ratio) дорівнює співвідношенню стабільних пасивів до активів, які потребують стабільних пасивів, коефіцієнт не повинен перевищувати 100%, тобто фактично всі довгострокові активи повинні бути забезпечені достатнім обсягом стабільних пасивів [22].

Організаційно-методичне управління капіталом банку у відповідності до вимог Базель III також передбачає регулювання (Pillar 2), що означає посилення нагляду, зокрема, посилення нагляду за розрахунком капіталу, ризик-менеджментом, корпоративним управлінням, прийняттям ризиків, агрегуванням ризиків, впровадженням стрес-тестів, встановлено розкриття (Pillar 3) у вигляді посилення ринкової дисципліни, що проявляється у підвищенні прозорості за складними фінансовими операціями [16].

Тому головною метою запропонованих в Угоді про капітал змін, які відповідають принципам Базеля III, є підвищення якості, прозорості й удосконалення структури банківського капіталу, розширення практики покриття ризиків капіталом і стимулювання заходів щодо створення резервних його запасів. Зокрема, основною формою капіталу першого рівня повинні стати прості акції та нерозподілений прибуток. Інструменти капіталу другого рівня мають бути гармонізовані. Передбачено також заходи, спрямовані на стримування проциклічності банківської діяльності.

Отже, важливо постійно приділяти особливу увагу діяльності банкам та їх капіталу, враховуючи міжнародні вимоги до його оцінки. Саме капітал

банку має безпосередній та значний вплив на стан діяльності банківської системи в цілому, напрями його діяльності та капіталізацію. Тоді, коли керівництво банку ведуть неадекватну політику щодо його розвитку, мають суттєві фінансові проблеми, займаються кредитуванням свого власного бізнесу іншого спрямування, ніж банківська діяльність, то це у кінцевому результаті призводить до зменшення капіталу банку, порушення його структури тощо. Неефективна організація діяльності банку, відсутність дієвого контролю, суттєві недоліки у методах роботи підвищують імовірність ризику та виникнення збитків. У сучасних умовах напруженої конкуренції в галузі надання фінансових послуг процеси оперативного та стратегічного планування стають досить важливими і виходять на перший план у політиці банку. Постійно необхідно аналізувати стан розвитку банківської системи, підтримувати життєздатність банку, вводити прогресивні зміни у діяльність банку тощо.

РОЗДІЛ 3

ЗМІНА ВЕКТОРІВ В УМОВАХ СИСТЕМНОГО РИЗИКУ

3.1. Реформування управління капіталом банку в умовах системного ризику

В умовах системного ризику постає проблема реформування капіталу банку для того, щоб забезпечити його безперебійну та ефективну роботу. При цьому варто врахувати зарубіжний досвід з приводу управління в банківській системі під впливом системних ризиків (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Світовий досвід управління системним ризиком в банківській системі*

Параметри	Європейський Союз	США	Великобританія
Завдання управління	Попереджувати чи пом'якшувати системний ризик в банках країни, при цьому згладжувати економічні цикли та забезпечувати сталий розвиток фінансової системи.	Ідентифікація та реагування на загрози фінансової стабільності, що виникають під час діяльності банків, забезпечення ринкової дисципліни, усунення очікувань щодо фінансового порятунку.	Ідентифікація й оцінка системного ризику в діяльності банківських установ, обґрунтований вибір інструментів регулювання.
Інструменти	Індикатори попередження системного ризику в банківських установах.	Рекомендації наглядовим органам стосовно підсилення пруденційних стандартів, призначення системно відповідних банківських установ.	Рекомендації з системних ризиків для здійснення управління в банківських установах.
Результати управління	Не мають директивного характеру, можуть використовуватися на основі «дотримуйся чи пояснюй».	Звітування перед Центральним банком відносно розривів у регулюванні системних ризиків які виникають при банківській діяльності.	Директивні повноваження щодо реалізації конкретних інструментів.

*Примітка: складено автором на основі джерела [7].

Враховуючи досвід розвинутих країн світу та для наближення до стандартів управління капіталом Базель III і положень Директиви європейського Союзу про вимоги до капіталу (CRD IV) Національний банк України поступово впроваджує нові вимоги до капіталу банків, зокрема нормативу достатності основного капіталу НЗ, буферу запасу (консервації) та контр циклічного буферу капіталу для усіх банків та буферу системної важливості для системно важких банків.

Відзначимо, що норматив достатності основного капіталу для банків запроваджено на рівні 7% починаючи з 01.01.2019. У 2018 році досягнути такого рівня достатності основного капіталу потрібно було 20 найбільших за розміром активів банків. Це передбачено Меморандумом про співпрацю між Україною та Міжнародного валютного фонду.

Буфери капіталу формуються понад значення нормативу достатності основного капіталу та призначені для підвищення здатності банків протистояти кризовим явищам шляхом створення додаткової «подушки безпеки» та зменшення ймовірності банкрутств банків. Запровадження буферів капіталу плануються з 01.01.2020.

Буфер запасу (консервації) капіталу накопичується банками протягом періоду економічного зростання для компенсації можливих втрат, які виникають в умовах загального економічного спаду. Розмір буферу буде підвищуватися щорічно протягом 2020 – 2023 років на 0,625 п.п. (з 0,625% до 2,5%, як визначено документом Базельського комітету з банківського нагляду).

Контрциклічний буфер капіталу має на меті захист банківського сектору від акумулювання ризиків у періоди кредитної експансії. Залежно від фази економічного циклу розмір буферу буде коливатися від 0% до 2,5%. Запровадження конкретного розміру контр циклічного буферу капіталу відбудеться тільки після проведення ретельних розрахунків та в умовах стійкого економічного зростання в країні. Також Національний банк

запроваджує окремі вимоги до діяльності системно важливих банків через їх значущість для стабільної роботи всієї банківської системи та економіки загалом.

З 01.01.2019 для системно важливих банків установлюються значення нормативів миттєвої ліквідності (Н4) – не менше ніж 30%, максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше ніж 20%. Також для системних банків буде запроваджено буфер системної важливості з 01.01.2020, його розмір установлюватиметься диференційовано залежно від категорії системної важливості банку від 1% до 2%.

Крім цього для збільшення капіталу може бути використаний акціонерний капітал та субординований борг. Залучення коштів на умовах субординованого боргу з метою поповнення власного капіталу може здійснюватися шляхом укладання прямих договорів між банком та інвестором і шляхом випуску банком цінних паперів у вигляді ощадних або депозитних сертифікатів у розмірі не менше 500 тис. грн.. При цьому необхідно враховувати, що розмір субординованого капіталу не повинен перевищувати 50% основного капіталу банку. Капіталізація процентів за субординованим боргом не допускається. Дострокове погашення субординованого боргу може відбутися за ініціативою банку за згодою інвестора та Національного банку України лише за умови збільшення основного капіталу банку в розмірі згідно з планом капіталізації, але не меншому ніж розмір залучених коштів на умовах субординованого боргу.

Відносно акціонерного капіталу банк може ініціювати випуск додаткових акцій для збільшення розміру капіталу з обов'язковим рішенням акціонерів банку про розмір, кількість та виду акцій, які будуть випущені. При цьому діючі акціонери мають переважне право для їх викупу до початку їх розміщення.

Відносно пріоритетних напрямків роботи АТ «Ощадбанк» на наступні роки відзначимо, що безпосередньо впливають на реформування управління

капіталом в умовах системних ризиків. Основні пріоритетні цілі відобразимо в Додатку Е.

Оскільки більшість наведених заходів АТ «Ощадбанк» мають опосередкований вплив на капітал та прибуток банку варто дослідити кожен із них. Враховуючи стратегію розвитку банку на 2018-2022 роки диверсифікація кредитного портфеля в 2019 році та в наступних роках повинна мати наступний вигляд: корпоративний сектор – 64%, роздрібний бізнес – 22%, малий і середній бізнес – 14%. Відзначимо, що у 2018 році він мав наступний вигляд: 87% – кредити юридичних осіб, серед яких переважають великий корпоративний бізнес, 8% – кредити населенню, 5% – сегмент малого і середнього бізнесу. Саме від кількості надання кредитів та сплати відсотків за ними залежить прибуток банку, який можна поступово переводити в додатковий капітал. Оскільки нові вимоги Національного банку України передбачають збільшення статутного капіталу, саме за рахунок цих надходжень можливо буде це зробити [6].

Відносно збільшення комісійного доходу варто зауважити, що за його сумою АТ «Ощадбанк» займав сьоме місце на фінансовому ринку, а за приростом одинадцять. За останні п'ять він покривав лише 38% адміністративних витрат банку, у 2018 році за його обсягом банк посів друге місце та на 63% зміг покрити суму адміністративних витрат. Всі інші витрати покриваються з інших доходів банку, що відповідно знижує загальний прибуток банку й відповідну суму, яку можна спрямувати на збільшення капіталу.

Щодо прострочених кредитів потрібно розглянути механізм управління цим процесом в умовах системних ризиків. Так, у 2019 році АТ «Ощадбанк» виграв в судах близько 7,2 тис. справ відносно повернення фінансових ресурсів від недобросовісних позичальників. Загальна сума прострочених кредитів становила близько 45 млрд. грн., серед яких 14,6 млрд. грн. – претензії до фізичних осіб. У 2019 році вже було стягнуто грошовими

коштами та майном приблизно 5,9 млрд. грн. Також АТ «Ощадбанк» здобув перемогу над Російською Федерацією у Міжнародному арбітражі за втрачені активи в Криму, при цьому сума відшкодування становить близько 1,3 млрд. дол. США., до того ж 100 тис. дол. щоденних штрафних санкцій за прострочення сплати основної суми [6].

У зв'язку з цією ситуацією акціонери в особі уряду були змушені докапіталізовувати АТ «Ощадбанк». Ці кошти були спрямовані на покриття збитків через зовнішню агресію та погашення витрат на інвестиційні ресурси та активи внаслідок змін на фінансовому ринку. Крім цього у 2018 році АТ «Ощадбанк» було проведено 7 процедур на суму 16 млрд. грн. фінансової реструктуризації, при цьому всього банк провів 14 процедур фінансової реструктуризації на суму близько 23 млрд. грн.

Також для збільшення капіталу та ефективного його управління доцільно зберігати зростання у роздрібному бізнесі та підтримувати малий і середній бізнес. Для цього АТ «Ощадбанк» проводиться підготовка кредитних менеджерів у тісній взаємній співпраці з Європейським банком реконструкції та розвитку та Франкфуртською бізнес-школою, на основі цього було створено програму мікрокредитування. Завдяки цим заходам був збільшений портфель кредитів малого і середнього бізнесу на 67%, що становить близько 1,4 млрд. грн., а портфель депозитів в середньому та малому бізнесі становив близько 16,7 млрд. грн. В роздрібному бізнесі АТ «Ощадбанк» зайняв лідируючі позиції за динамікою приросту депозитів фізичних осіб і збільшив свою частку на ринку – з 7,12% у 2014 році до 21,92% у 2018 році. У 2018 році динаміка зростання частки на ринку становила 2,31%. Крім цього АТ «Ощадбанк» займає лідерство на ринку іпотечних кредитів, друге місце – на ринку в картковому бізнесі, кількість активних карток зросла до 6,1 млн. Все це сприяє збільшенню ресурсної бази банку, підвищує ефективність його роботи та надає додаткові можливості для збільшення загальної суми капіталу [6].

Крім цього банк проводить реформування системи управління ризиками, впроваджує нові вимоги міжнародного стандарту ведення фінансової звітності та проводить подальше ефективне управління ресурсною базою.

Стратегія розвитку, яку схвалено Кабінетом Міністрів України, передбачає додаткову капіталізацію АТ «Ощадбанк» в обсязі 16,8 млрд. грн. Так, у грудні 2017 року капітал АТ «Ощадбанк» було поповнено на 5,75 млрд. грн. Відповідно до Стратегії розвитку, з метою формування цільової моделі бізнесу, побудови сучасної централізованої технологічної платформи масштабування бізнесу, а також забезпечення захисту від стресових ситуацій на фінансовому ринку залишається потреба в додатковій капіталізації [6].

Реформування управління капіталом банку в умовах системного ризику повинне базуватися на загальній стратегії розвитку АТ «Ощадбанк» шляхом встановлення цілей на довгострокову перспективу та показників їх досягнення для того, щоб провести адекватну оцінку прогресу на кожному із етапів. На основі дієвого реагування банку відносно забезпечення сталого зростання акціонерної вартості у довгостроковій перспективі АТ «Ощадбанк» виокремлює наступні стратегічні цілі до 2022 року:

1. Збільшення кредитного портфеля наступним чином: роздрібного – на рівні 11-13%, малого та середнього бізнесу – на рівні 7-10%, корпоративного – на рівні 18%.
2. Збільшення суми загальних активів до 334 млрд. грн.
3. Скорочення вартості ризику (COR) до 2%.
4. Підвищення прибутковості капіталу (ROE) до 12%.
5. Зниження співвідношення витрат до доходів (CIR) до 63%.

При цьому стратегія розвитку АТ «Ощадбанк» передбачає реалізацію наступних етапів: створення умов для відновлення прибутковості, подальше

зростання прибутковості та відновлення активного кредитування, а також стає зростання та прибутковість нової моделі.

Для реалізації всіх стратегічних напрямків розвитку АТ «Ощадбанк», що прямо або опосередковано впливають на розмір капіталу банку необхідно здійснювати реформування й на макрорівні, що полягає в необхідності стимулювання збільшення банківського капіталу через затвердження фіскальних та регуляторних важелів (рис. 3.1.).

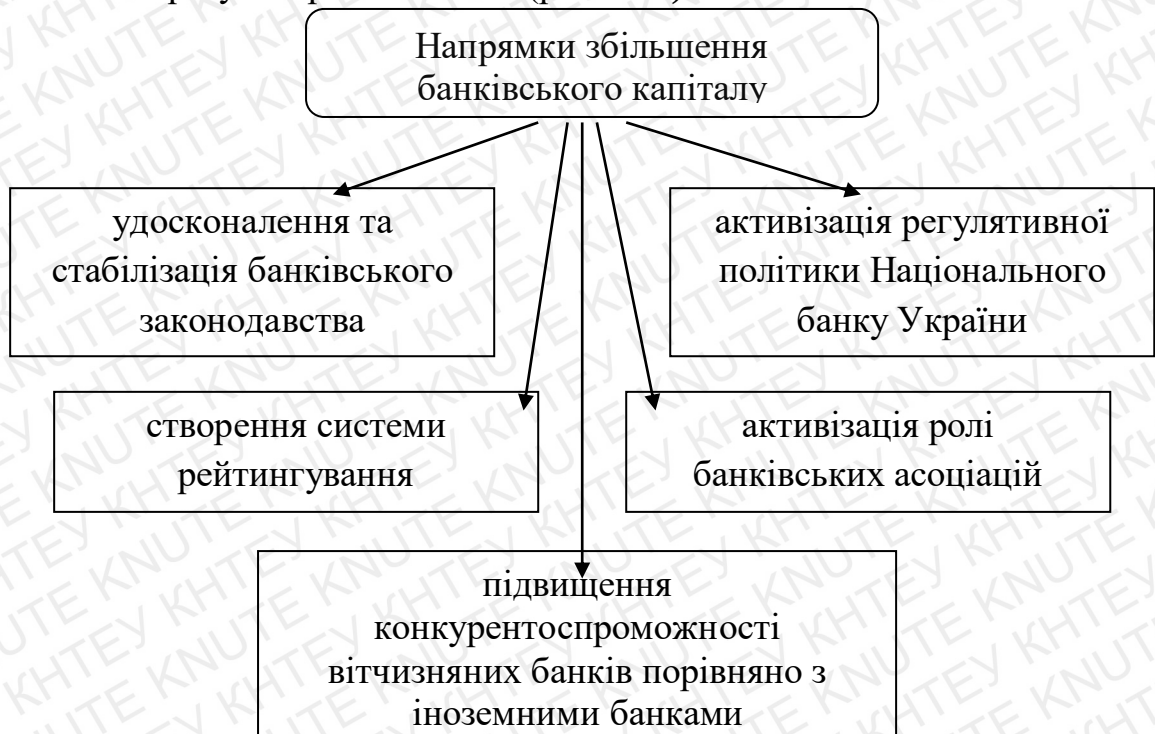

Рис. 3.1. Заходи збільшення рівня капіталізації для вітчизняних банків*

*Примітка: складено автором на основі джерела [7]

Під стабілізацією законодавства, що стосується регулювання банківського сектору передбачаємо внесення змін до Законів України «Про банки та банківську діяльність» та «Про доступ до публічної інформації». Особливо гостро стоїть питання досягнення рівня статутного капіталу, який на 2020 рік повинен бути у розмірі 300 – млн. грн., а до 2024 року – 500 млн. грн. Банки, які не мають змогу досягти такого рівня повинні або злитися з більшими банками, у разі неможливості органи державної влади повинні призупинити кредитні операції на певний період часу. В наведеному напрямку Національному банку України варто підтримувати та стимулювати

процеси реального рівня концентрації капіталу в банківському секторі.

Процес активізація політики регулювання Національного банку України передбачає удосконалення системи контролю за дотримання нормативів капіталу, запровадження ефективних санкцій за порушення вітчизняного законодавства та удосконалення системи поглинання та злиття банківських установ. На макрорівні вирішення питання ефективної системи управління капіталом банківських установ та підвищення рівня їх капіталізації призводить до обґрунтування необхідних завдань і затвердження нормативів, яких повинні дотримуватися вітчизняні банки у відповідності до вимог Національного банку України. При цьому практична сторона реалізації наведених аспектів на мікрорівні покладається на кожен банк, яким необхідно розробити власну ефективну систему управління капіталом та забезпечити відповідними фінансовими ресурсами [14].

У зв'язку з цим доцільно комплексно здійснювати вирішення питання вибору основних джерел збільшення капіталу банків. Для цього на макрорівні потрібно забезпечити удосконалення певних норм банківського законодавства, здійснити активізацію роботи банківських асоціацій, удосконалити регулятивну діяльність Національного банку України, створити нові системи рейтингування та збільшити конкурентоспроможності вітчизняних банків у порівнянні з іноземними. При цьому на мікрорівні необхідно запровадити ефективні інструменти збільшення розміру капіталу через поліпшення механізму фінансового менеджменту безпосередньо в банках. Управління капіталізацією банківської системи повинне передбачати цілеспрямовану роботу Національного банку України, яка орієнтована на зростання рівня ефективності роботи банків, що в кінцевому підсумку дозволить покривати всі наявні ризики та поступово нарощувати капітал. Комплекс цих заходів забезпечить реалізацію кредитно-інвестиційного потенціалу не лише банківського сектору, а й національної економіки та зовнішньоекономічної діяльності зокрема.

Також для підвищення рівня капіталізації вітчизняної банківської системи доцільно створити систему рейтингування у Національному банку України. Вона дозволить посилити контроль та нагляд за банківськими установами, що стосується питання врегулювання системи управління капіталом банків та забезпечити врегулювання взаємозв'язку банків з громадськістю, при цьому підвищить довіру населення до банківської сфери. Підвищення капіталізації банківської системи сприятиме збільшенню рівня її конкурентоспроможності та удосконалисть організаційну структуру банківської системи через консолідації банківського капіталу. Впровадження рейтингової звітності банківських установ та підвищення ролі банківських асоціацій матиме прямий вплив на окремі групи населення, сприятиме активізації їх соціальної функції, а разом з тим і відкритому діалогу банків та суспільства. Тому наведені заходи, що стосується управління капіталом банку на макрорівні, які можливо реалізувати лише в комплексній взаємодії держави, Національного банку України та комерційних банків нададуть можливість застосовувати в практичній діяльності банків ефективні методи управління капіталом. Внаслідок реалізації розглянутих заходів можливо підвищити вартість акцій банку, збільшити розмір власного капіталу банків та кредитно-інвестиційного потенціалу банків, що забезпечить національну економіку необхідними ресурсами [19].

Відносно регулювання рівня капіталізації на мікрорівні, а саме для АТ «Ощадбанк» основними напрямками його підвищення розглянемо на рис. 3.2. З приводу зростання альтернативних джерел капіталізації у АТ «Ощадбанк», а саме субординованих позик та участь банку в інвестиційних програмах відзначимо, що з боку держави потрібно втілити обов'язкові додаткові грошові вливання в банківську систему через програму субординованого кредитування. Це повинно проявлятися у першу чергу на державних банках. Як свідчить світовий досвід, слабкість кредитних інститутів і фінансових ринків, що виражається у недостатній ефективності

перерозподілу капіталу на інвестиційні цілі в економіках країн, що розвиваються, може компенсуватись державним втручанням у функціонування фінансових ринків через систему державних банків: у середньому у світі 42% капіталу найбільших банків контролюється державою.

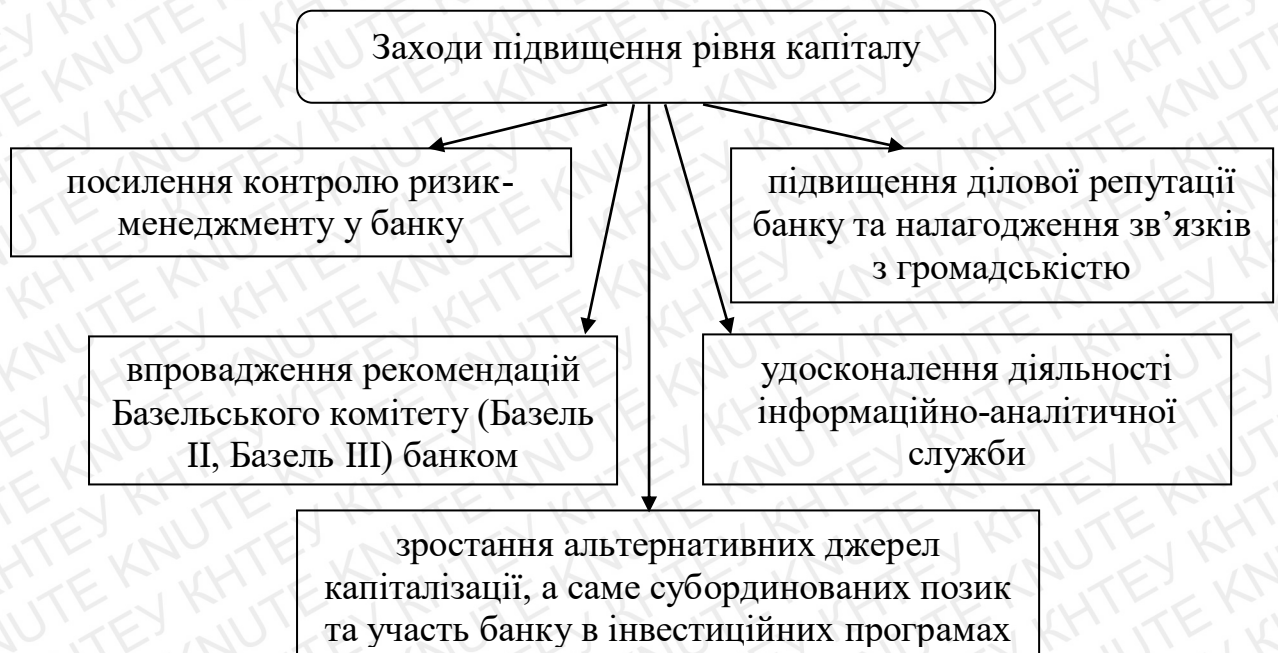

Рис. 3.2. Шляхи збільшення рівня капіталізації у АТ «Ощадбанк»*

*Примітка: складено автором на основі джерела [20, 31]

Отже, для підвищення рівня капіталізації АТ «Ощадбанк» на основі покращення корпоративного управління у банківській сфері доцільно залучити додатковий акціонерний капітал через емісію акцій, розробити плани підвищення капіталізації із використанням додаткових джерел залучення коштів на внутрішніх на зовнішніх фінансових ринках, здійснити заходи щодо поліпшення якості капіталу та забезпечення достатнього рівня покриття фінансових ризиків, покращити дивідендну політику, удосконалити корпоративні системи ризик-менеджменту банку та ін.

3.2. Удосконалення інфраструктури управління капіталом банку

Управління капіталом банку передбачає наявність ефективної інфраструктури, яка забезпечує дотримання затверджених норм

Національного банку України та вимог Безельської Угоди, а також пошук шляхів для його збільшення. Для управління своєю капіталізацією АТ «Ощадбанк» проводить наступні заходи: оперативний моніторинг і планування рівня капіталізації банку, розробка планів капіталізації у якості складової частини бізнес-плану банку на наступний рік, а також стратегічних планів банку.

Розглянемо структуру органів, які здійснюють управління АТ «Ощадбанк». Вищий орган в структурі досліджуваного банку є Кабінет Міністрів України, він формує систему управління корпоративними правами держави в банку та здійснює функції вищого органу управління банку. До функцій Кабінету Міністрів України в банку в аспектах управління капіталом належить функція збільшення або зменшення статутного капіталу, визначення джерел покриття збитків та розподіл прибутку, у тому числі на збільшення загального капіталу, емісія акцій, їх консолідація чи дроблення, викуп банком акцій власної емісії, а також продаж або анулювання викуплених акцій банком [7].

Наглядова рада належить до колегіального органу управління АТ «Ощадбанк», до його функцій входять управління банком та відповідний контроль за діяльністю правління для втілення стратегії розвитку досліджуваного банку. Щодо управління капіталу зазначимо, що наглядовій раді належить функція обґрунтування джерел капіталізації та іншого фінансування банку. Відзначимо, що вона не бере участі у поточному управлінні банком.

Відносно правління варто зазначити, що воно є виконавчим органом, що безпосередньо здійснює поточне управління його роботою. Функцією наведеного органу є забезпечення виконання рішення вищого органу про збільшення статутного капіталу банку через прийняття відповідних рішень про:

1. Затвердження ціни розміщення акцій у процесі емісії;

2. Дострокове завершення розміщення у процесі емісії акцій, якщо на запланований обсяг акцій укладено договори з першими власниками та акції повністю оплачені;
3. Затвердження результатів емісії акцій;
4. Затвердження звіту про результати емісії акцій [7].

Детальний план щодо регулювання капіталу готується Департаментом фінансів спільно із управлінням менеджменту активів і пасивів на щорічній основі в процесі бюджетного планування. При плануванні рівня капіталу приймаються до уваги прогнозна динаміка активів банку, зважених з урахуванням ризику, прогнозний об'єм відвернень від капіталу, прогнозна динаміка фінансового результату, а також інші чинники, які мають вплив на рівень капіталізації банку (геополітична ситуація, валютні курси, відкриті валютні позиції та інше). Оперативний моніторинг рівня капіталізації з горизонтом планування до 3-х місяців здійснюється Управлінням менеджменту активів та пасивів АТ «Ощадбанк». У разі виникнення непередбачуваних ситуацій, які можуть призвести до того, що рівень капіталізації знизиться до рівня, який нижче допустимого. Управління менеджменту активів та пасивів розробляє перелік заходів з покращення капіталізації банку, який дозволить банку виконати встановлені вимоги щодо капіталізації.

Управління капіталом АТ «Ощадбанк» полягає у забезпеченні дотримання вимог та нормативів до капіталу, встановлених Національним банком України, оскільки у разі їх дотримання банк може ефективно функціонувати на фінансовому ринку. Контроль за дотриманням нормативів покладено на відповідні відділи банку, які щомісячно подають звітність за підписом голови правління та відділом фінансів.

На ефективність функціонування інфраструктури управління капіталом АТ «Ощадбанк» в першу чергу впливає політика управління банківським капіталом та внутрішні й зовнішні чинники, які здійснюють на неї вплив. Основні фактори впливу розглянемо на рис. 3.3.

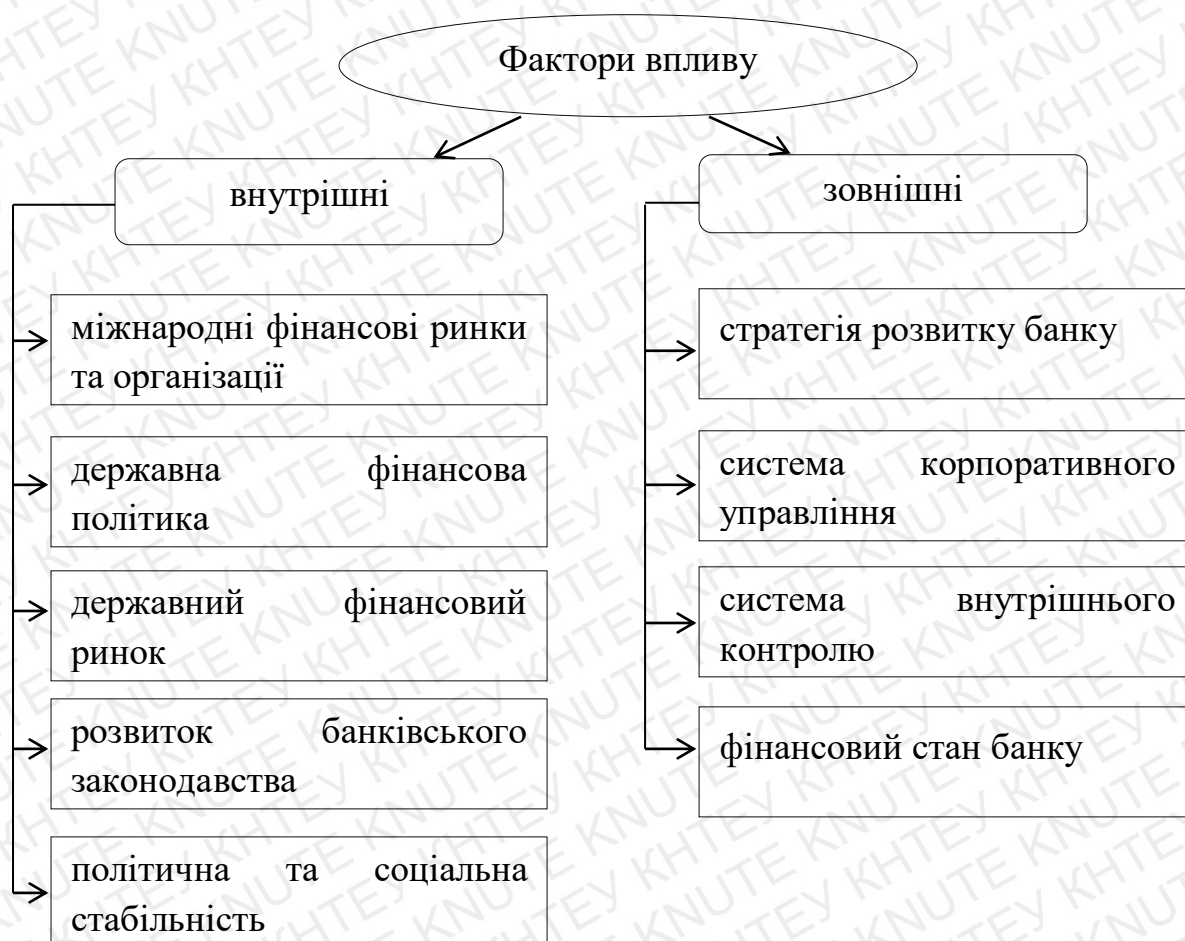

Рис. 3.3. Фактори впливу на систему управління капіталом АТ «Ощадбанк»*

*Примітка: складено автором на основі джерела [33]

Наведені чинники створюють комплексний вплив на управління капіталом банку, саме від них залежить перспективи його роботи, вибір цілей та загальної стратегії, реалізація яких повинні здійснюватися за допомогою ефективних механізмів. Для цього потрібно використовувати дієві напрямки удосконалення інфраструктури управління капіталом. До того ж всі органи, які прямо або опосередковано приймають рішення відносно капіталу повинні орієнтуватися на першочергові, пріоритетні напрямки роботи у цій сфері, більш детально ці завдання розглянемо на рис. 3.4

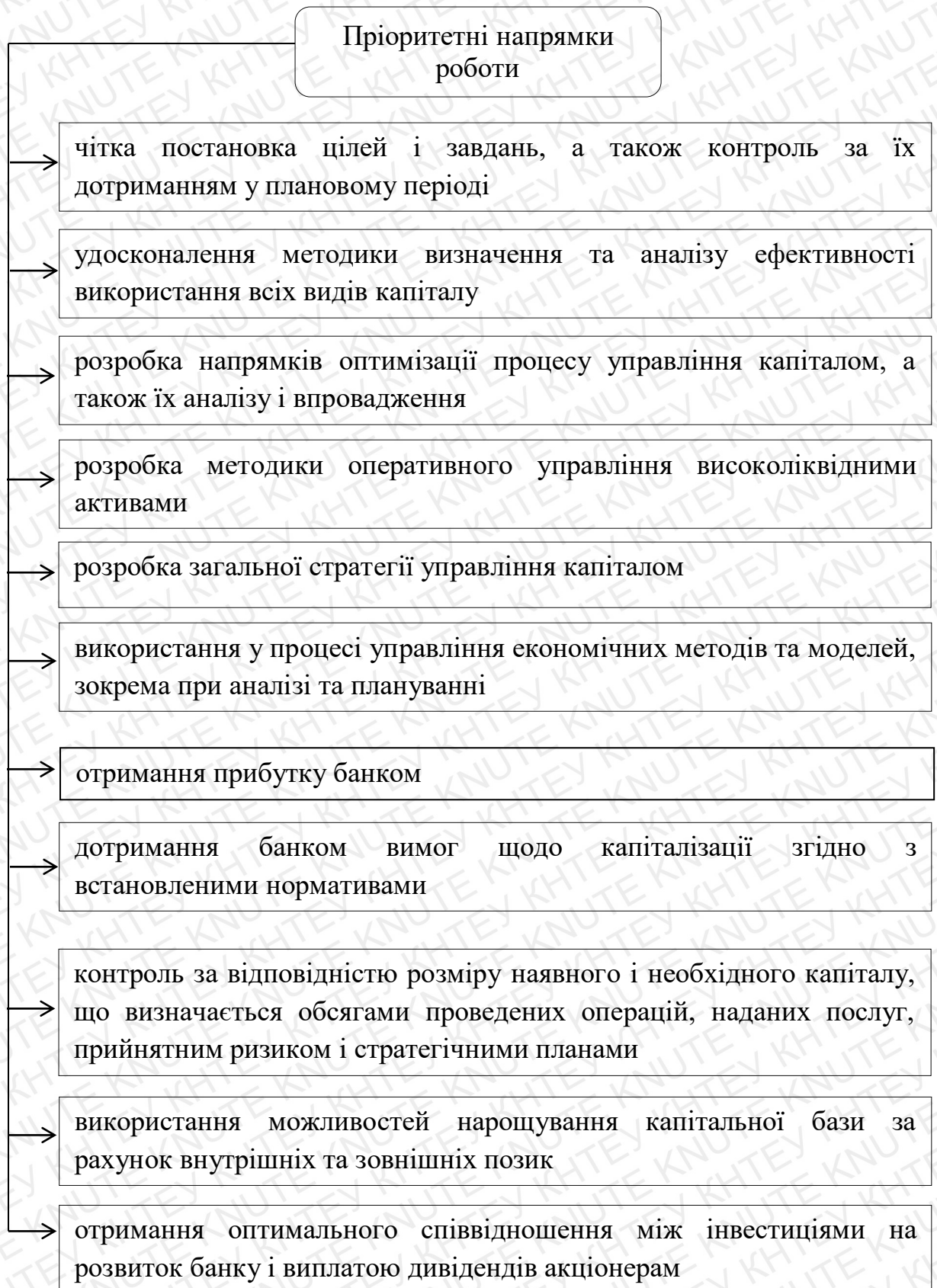

Рис. 3.4. Пріоритетні напрямки роботи інфраструктури управління капіталом

АТ «Ощадбанк»*

*Примітка: складено автором на основі джерела [35, 47]

Загалом формування ефективної інфраструктури управління капіталом АТ «Ощадбанк» передбачає побудову ієрархічної структури органів, які в комплексі здійснюється управління на таких рівнях (рис. 3.5.).

Рис. 3.5. Механізм управління капіталом АТ «Ощадбанк» у комплексній взаємодії всієї інфраструктури*

*Примітка: складено автором на основі джерела [45]

Впровадження наведеного механізму управління капіталом АТ «Ощадбанк» дозволить стимулювати мобілізацію внутрішніх резервів банку за рахунок ефективності банківської діяльності і підвищення якості наданих банківських послуг, сприятиме збільшенню банківського прибутку, як важливого джерела підвищення капіталізації банків. Також варто проаналізувати етапи організаційної системи управління капіталом досліджуваного банку.

1. Етап виявлення проблем в управлінні капіталізацією банків – на цьому етапі відбувається ідентифікація вимог до управління. Особливі вимоги до управління капіталом АТ «Ощадбанк» можуть виникати при усуненні слабких сторін існуючих методів управління капіталізацією банку або при впровадженні нових банківських операцій. Слабкі сторони існуючих методів управління капіталом АТ «Ощадбанк» зазвичай виявляються в процесі аналітичного огляду. Інші вимоги можуть виникати з операційних чинників. На цьому етапі робиться спроба кількісно визначити потенціал збитків від можливих збоїв в системі управління. Крім цього на цьому етапі можна кількісно визначити потенціал збитків від можливих збоїв в системі управління капіталізацією банку. Цей захід необхідний для того, щоб з'ясувати, наскільки екстремими можуть бути ці вимоги. Засоби управління капіталом банку потребують значних фінансових ресурсів, тому особливу увагу необхідно приділяти процесу управління капіталізацією банку. Після того як вимоги ідентифіковані починаються спеціальні заходи щодо задоволення цих вимог. Деякі з цих заходів можуть бути відносно простими, тоді як інші можуть зажадати великомасштабних змін систем і процедур.

2. Етап ухвалення управлінського рішення відносно використання капіталу і його реалізація. На цьому етапі здійснюється розробка і впровадження засобів управління капіталізацією банку. Важливу роль при цьому виконує і організаційна структура банківської установи. При здійсненні діяльності має бути чітке розподілення функцій між

співробітниками, що здійснюють комерційні операції, і фахівцями, які ведуть облік і звітність за результатами цих операцій. Розробка і створення комплексних глобальних систем, що включають ці елементи управління капіталізацією банку, вимагає високої майстерності.

3. Етап аналізу прийнятих рішень з точки зору можливих способів їх модифікації або зміни, а також їх облік в процесі нагромадження досвіду. На цьому етапі здійснюється забезпечення узгодженості по прийнятих рішеннях. Відповідальність за щоденну узгодженість в діяльності лежить на фінансовому директорові. Деякі системи управління капіталізацією банку дозволяють застосовувати критерії управління капіталізацією банку.

4. Етап удосконалення системи управління капіталізацією банку. На даному етапі повинен здійснюватися оглядовий аналіз наявних організаційних структур засобів управління капіталізацією банку [43].

Аналіз існуючих організаційних структур і їх елементів може здійснюватися в окремих випадках спеціально або на регулятивній основі за графіком (зазвичай хоч би раз на рік проводиться повна зовнішня перевірка, її можна проводити і раз на півроку). Важливим результатом оглядового процесу є визначення слабких місць в елементах управління капіталом банку існуючих систем, які включаються у вимоги до засобів управління капіталізацією банку [45].

Для зниження впливу системних ризиків на роботу АТ «Ощадбанк» варто виокремити проміжні цілі мікропруденційних заходів та можливі показники, які банк може досягнути з їх використанням (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Проміжні цілі та прогностичні показники досягнення при впровадженні мікропруденційної політики*

Проміжні цілі	Інструменти досягнення та прогностичні показники
1. Недопущення надмірного зростання кредитування	1. Регуляторні вимоги до розрахунку пруденційних резервів (мінімальні рівні параметрів PD та LGD). Банк зобов'язаний використовувати єдину скорингову модель для розрахунку пруденційних (регуляторних) резервів (кредитного ризику). Якщо загальна сума пруденційних резервів перевищує

	суму резервів за МСФЗ, регулятивний капітал банку зменшується на цей надлишок. 2. Обмеження співвідношення основної суми кредиту та вартості забезпечення (loan-to-value ratio, LTV). 3. Обмеження співвідношення виплат за кредитом та доходу (debt service-to-income ratio, DSTI), загальної суми кредиту та доходу (debt-to-income ratio, DTI). Буфер консервації капіталу – активація передбачена у 2020 році, буфер становитиме 0.625% з поетапним збільшенням до 2.5% до початку 2023 року.
2. Недопущення дефіциту ліквідності	1. Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) – із грудня 2018 року запроваджено норматив за всіма валютами та окремо за групою іноземних валют на рівні 80%. До завершення 2019 року значення нормативу буде підвищено до 100%. 2. Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – планується до запровадження від початку 2020 року. 3. Норма обов'язкового резервування за короткостроковими зовнішніми запозиченнями (становить 0% на кінець жовтня 2018 року). 4. Інші вимоги до фондування, наприклад, співвідношення кредитів та депозитів (loan-to-deposit ratio, LTD). 5. Додаткові вимоги до ліквідності, наприклад, буфери ліквідності.
3. Обмеження концентрації ризиків	1. Вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування. 2. Буфер системного ризику. 3. Додаткові вимоги до капіталу у разі значних концентрацій у окремих секторах чи типах кредитів.
4. Обмеження впливу викривлених стимулів	1. Вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування. 2. Додаткові вимоги до капіталу системно важливих банків. Можуть бути запроваджені від початку 2020 року на рівні від 1% до 2% залежно від ступеня системної важливості банку. 3. Буфер системного ризику.

*Примітка: складено автором на основі джерела [45]

Отже, для удосконалення інфраструктури управління капіталом АТ «Ощадбанк» необхідним є створення системи управління капіталізацією банку, яка б забезпечувала постійну, цілеспрямовану, скоординовану і комплексну дію на умови управління капіталізацією банківської установи. Створення такої системи повинно спиратися на наявний досвід, ресурси і організаційну структуру, зацікавленості в збільшенні капітальної бази банку. До створення такої системи або окремих її елементів необхідно підходити з позицій досягнення максимального кінцевого ефекту з мінімальними ресурсними витратами.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В роботі досліджені теоретичні основи системи управління капіталом банком, проаналізований стан управління всієї банківської системи у цій сфері та розглянуто зміни векторів в умовах системних ризиків на прикладі діяльності АТ «Ощадбанк». На основі цього можна зробити такі висновки:

1. На основі розглянутих поглядів вчених можемо узагальнити наступне визначення капіталу банку, під ним розуміють капітал, який сформований шляхом акумуляції власних коштів, а саме залишкової вартості активів банку після вирахування всіх зобов'язань, який залучений для здійснення ефективної роботи банку з подальшим отриманням прибутку.

2. Особливостями капіталу банку є те, що банківський капітал має лише грошову форму; використовується для здійснення банківської діяльності з метою отримання прибутку; банківський капітал містить власний капітал, до якого входять складові, що є стійкими, тобто постійними – це статутний капітал банку та змінні складові — це нерозподілений прибуток; достатній рівень банківського капіталу є важливим як для окремого банку, так і банківської системи України, крім того, цей показник є визначальним і для економіки України загалом.

3. Основні функції капіталу є наступні: захисна, яка дає можливість банку здійснювати свої операції при виникненні втрат та непередбачуваних збитків; оперативна – саме завдяки їй можна створити фінансовий резерв для того, щоб його використати у разі виникнення форс-мажорних обставин для покриття можливих збитків, повернення залучених депозитів та проведення своєї діяльності в майбутньому; регулятивна функція безпосередньо пов'язана у тому, щоб банки працювали ефективно.

4. Системний ризик пов'язаний із загальним станом економіки країни, банківської системи та залежить від макроекономічного середовища. Основними формами системного ризику є: ризику поширення, ризик

макроекономічних шоків та ризик дисбалансів. Поєднання зазначених форм системного ризику перешкоджає нормальному функціонуванню банку, нарощуванню капіталу та ефективного його використання.

5. Основними завданнями здійснення управління капіталом банку в умовах системних ризиків є наступні: обґрунтування основних методів та інструментів, які застосовуються для здійснення управління капіталом банку в умовах виникнення системних ризиків в банківській системі; дослідження наявності, динаміки, структури та достатності капіталу на рівні кожного банку та оцінка дотримання нормативів, які встановлені на державному рівні з приводу достатності та ліквідності капіталу у кожному банку, який працює на державному рівні.

6. При аналізі капіталу та системи його управління передбачаються наступні етапи: підготовчий, аналітично-розрахунковий і підсумковий. Метою проведення аналізу та оцінки результатів формування, використання та нарощування капіталу банку являється визначення проблемних питань, які виникають під час управління капіталом на внутрішньому рівні враховуючи міжнародних вимог та нормативів Національного банку України за умови економічної нестабільності та напрямів вдосконалення модної управління капіталу банків, а також наведення рекомендацій відносно збільшення рівня капіталізації.

7. Аналізуючи розмір капіталу відзначимо, що в банківській системі в динаміці за 2014-2018 роки капітал банків зріс на 4,66%, тобто на 6897 млн. грн., з нього статутний капітал за цей період зріс на 159,77%, тобто на 286325 млн. грн. Найбільша сума капіталу банків була зафіксована у 2017 році на рівні 1611108 млн. грн., тоді як статутного капіталу у 2018 році на суму 465532 млн. грн. Сума статутного капіталу в 2014 році становила 100840 млн. грн., а у 2018 році – 378604 млн. грн., що на 277764 млн. грн. більше. Серед інших статей капіталу значну частку становлять такі статті як резерви та інші

фонди у розмірі 12,36%, резерви переоцінки – 10,55% та емісійні різниці – 9,09%.

8. Рентабельність капіталу банків за період 2014-2018 роки зросла з від'ємного значення у розмірі 46,54% до додатного значення – 14,67%. Так, у 2015 році рівень рентабельності мав від'ємне значення 51,91%, у 2016 році – також від'ємне значення 116,74, а у 2017 році – -15,84%. Це свідчить про неефективне використання капіталу банків та наявності значного збитку діяльності банківських установ.

9. Відносно регулятивного капіталу зазначимо, що за 2014-2018 роки ві скоротився на 33,25%, тобто на 62832,2 млн. грн., а норматив достатності регулятивного капіталу за цей період зріс на 3,72%, з 15,60% у 204 році до 16,18% у 2018 році. Відзначимо, що на 01.02.19 норматив достатності основного капіталу складає 10,43%, що відповідає нормативному значенню, оскільки складає більше 7%.

10. Основними інструментами регулювання капіталу банків в умовах системних ризиків є мінімальні вимоги до капіталу: 10%, додаткові вимоги за результатами SREP, буфер консервації капіталу: 0,625-2,5%, контрциклічний буфер капіталу: 0-2,5%, буфери системної важливості/системного ризику: 0-5%. Щодо дотримання нормативів відзначимо, що нормативи ліквідності капіталу значно перевищують нормативні значення. Так, норматив миттєвої ліквідності у 2018 році становив 68,66%, що на 48,66% більше за нормативне значення; норматив поточної ліквідності становив 124,04%, що на 84,04% більше за нормативне значення; норматив короткострокової ліквідності становив 93,52%, що на 33,52% більше за нормативне значення. Це означає, що банки здатні розраховуватися за своїми зобов'язаннями в повному розмірі та має високий рівень платоспроможності.

11. Організаційно-методичне забезпечення управління капіталом банку передбачає не лише розгляд системи функцій та органів, які їх виконують, а також оцінки ефективності використання капіталу. Особливості

його здійснення на рівні банку у відповідності до вимог Базель III передбачає регулювання (Pillar 2), що означає посилення нагляду, зокрема, посилення нагляду за розрахунком капіталу, ризик-менеджментом, корпоративним управлінням, прийняттям ризиків, агрегуванням ризиків, впровадженням стрес-тестів, встановлено розкриття (Pillar 3) у вигляді посилення ринкової дисципліни, що проявляється у підвищенні прозорості за складними фінансовими операціями.

12. Пріоритетними цілями АТ «Ощадбанк» на 2019 рік в умовах системних ризиків є диверсифікація кредитного портфеля та зміна бізнес-моделі, продовження роботи з NPL, зростання в сегменті роздрібного бізнесу, перехід на 9-й міжнародний стандарт фінансової звітності, збільшення комісійного доходу, підтримка малого та середнього бізнесу, запровадження ІТ платформи та імплементація вимог відносно управління ризиками. Реформування управління капіталом банку в умовах системного ризику повинне базуватися на загальній стратегії розвитку АТ «Ощадбанк» шляхом встановлення цілей на довгострокову перспективу та показників їх досягнення для того, щоб провести адекватну оцінку прогресу на кожному із етапів. На основі дієвого реагування банку відносно забезпечення сталого зростання акціонерної вартості у довгостроковій перспективі АТ «Ощадбанк» виокремлює наступні стратегічні цілі до 2022 року: збільшення кредитного портфеля (роздрібного – на рівні 11-13%, малого та середнього бізнесу – на рівні 7-10% та корпоративного – на рівні 18%), збільшення суми загальних активів до 334 млрд. грн., скорочення вартості ризику (COR) до 2%, підвищення дохідності капіталу (ROE) до 12% та зниження співвідношення витрат до доходів (CIR) до 63%.

13. Шляхами збільшення рівня капіталізації у АТ «Ощадбанк» є посилення контролю ризик-менеджменту у банку, впровадження рекомендацій Базельського комітету (Базель II, Базель III) банком, зростання альтернативних джерел капіталізації, а саме субординованих позик та участь

банку в інвестиційних програмах, підвищення ділової репутації банку та налагодження зв'язків з громадськістю та удосконалення діяльності інформаційно-аналітичної служби.

Основними пріоритетними напрямками управління капіталом АТ «Ощадбанк» в умовах системного ризику є наступні:

1. Чітка постановка цілей і завдань, а також контроль за їх дотриманням у плановому періоді.
2. Удосконалення методики визначення та аналізу ефективності використання всіх видів капіталу.
3. Розробка напрямків оптимізації процесу управління капіталом, а також їх аналізу і впровадження.
4. Розробка методики оперативного управління високоліквідними активами.
5. Розробка загальної стратегії управління капіталом.
6. Використання у процесі управління економічних методів та моделей, зокрема при аналізі та плануванні.
7. Орієнтація на використання внутрішніх важелів впливу на процес управління капіталом.
8. Дотримання банком вимог щодо капіталізації згідно з встановленими нормативами.
9. Контроль за відповідністю розміру наявного і необхідного капіталу, що визначається обсягами проведених операцій, наданих послуг, прийнятним ризиком і стратегічними планами.
10. Використання можливостей нарощування капітальної бази за рахунок внутрішніх та зовнішніх позик.
11. Отримання оптимального співвідношення між інвестиціями на розвиток банку і виплатою дивідендів акціонерам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про Національний банк України : закон України від 20.05.1999 № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
3. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Національного банку України від 28.08.2001 № 368. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
4. Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру : Постанова Національного банку України від 06.08.2014 № 464. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0464500-14>.
5. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Національного банку України від 07.04.2016 № 242. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0242500-16>.
6. Фінансова звітність Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/publish>.
7. Азаренкова Г. Новий підхід до визначення оцінки фінансової стабільності розвитку банку / Г. Азаренкова, О. Головка // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 9. – С. 18–21.
8. Азізова К. М. Комплексна оцінка достатності ресурсного потенціалу банку / К. М. Азізова // Бізнес-інформ. – 2014. – № 1. – С. 236–241.

9. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики : монографія / М. Д. Алексеєнко – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
10. Аналіз банківської діяльності : навч. посібник / Національний банк України; за заг. ред. У. Я. Грудзевич. – К. : НБУ, 2007. – 224 с.
11. Базельський комітет з питань банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>.
12. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савчук, М. Ф. Пуховська та інші; за ред. д. е. н., професора Мороза А. М. – КНЕУ, 2002. – 476 с.
13. Банківські операції : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : ТЗОВ «Терно-граф», 2013. – 688 с.
14. Банківська система України: інституційні зміни та інновації: кол. моногр. / Л. О. Примостка, М. І. Дибя, І. В. Краснова та ін.; за заг. ред. Л. О. Примостки. – К.: КНЕУ, 2015. – 434 с.
15. Береславська О. І. Перспективи імплементації рекомендацій Базельського комітету в практичну діяльність банків України / О. І. Береславська // Наукові записки. Серія «Економіка». Випуск 23. – 2013. – С.262-266.
16. Бусько К. А. Транспарентність капіталу та ризиків діяльності банків в контексті вимог «Базеля III» / К. А. Бусько // Наука і життя: сучасні тенденції: Матер. Міжн. наук. – практ. конф. (29-31.05.2014, м. Київ). [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://int-konf.org/konf052014/788-busko-k-a-transparetnst-kaptalu-ta-rizikv-dyalnost-bankv-v-kontekst-vimog-bazelya-html>.
17. Геселева Н. В., Мельник Н. В., Клименко Ю. І. Фінансова стабільність та стійкість банківських установ в сучасних умовах / Н. В. Геселева, Н. В. Мельник, Клименко Ю. І. // Вісник КНУТД. – 2015. – № 2. – С. 22–27.

18. Голик М. Стабілізація банківської системи як шлях до подолання економічної кризи в Україні. Банківський та реальний сектор економіки: фінансовоекономічні аспекти взаємодії та перспективи розвитку. – 2015. – С. 128–130
19. Дьячкова Ю. М., Швецова І. В. Удосконалення методів стабілізації банківської системи України в умовах ризикової економіки. Економічний вісник Донбасу. – 2018. – № 1(51). – С. 53–58.
20. Жарій Я. В. Інструментарій комплексного контролінгу в системі банківського ризик-менеджменту / Я. В. Жарій // Проблеми і перспективи розвитку економіки та управління. – 2015. – № 4. – 302–309.
21. Загородній А. Г. Словник банківських термінів. Банківська справа: Термінологічний словник / А. Г. Загородній, О. М. Сліпушко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко – К. : Вид-во “Аконіт”, 2000. – 605 с.
22. Заславська Н. П. Особливості формування ресурсного потенціалу банків в умовах економічної нестабільності. Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – № 1. – С. 111–113.
23. Катранжи Л. Л. Концептуалізація поняття «механізм формування банківського капіталу» / Л. Л. Катранжи // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010. – №4 (8). – С. 202-207.
24. Коваленко В. Оцінка впливу монетарної та регуляторної політики центрального банку на розвиток банківського капіталу / В. Коваленко, В. Прадун // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6(60). – С. 16 – 27.
25. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: Монографія / В.В.Коваленко, К.Ф.Черкашина. – Суми ДНВЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.
26. Ковальчук О. В. Особливості застосування методики визначення економічного капіталу банку та розрахунку його величини під окремі види ризиків / О. В. Ковальчук [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.

27. Крухмаль О. В. Конкурентоспроможність банку та банківського продукту: фактори впливу та оцінка / О. В. Крухмаль // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – С. 35-40.
28. Матлага Л. О. Особливості регулювання достатності капіталу банку як основи стабільного розвитку банківської системи України / Л. О. Матлага // Всеукраїнський науково-виробничий журнал: Інноваційна економіка. – 2013. – № 39. – С. 258-263.
29. Мельничук М. Ю. Достатність капіталу як характеристика фінансової стійкості банку. Економічні науки. – 2015. – № 1. – С. 43–49.
30. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору / В. Міщенко, А. Незнамова // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 1. – С. 4–9.
31. Міщенко С. В. Поєднання функцій стратегічного розвитку та антикризового управління в діяльності центральних банків// С. В. Міщенко, В. І. Міщенко // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 2. – С.266-272.
32. Мордань Є. Ю. Необхідність імплементації Базеля III в банківську систему України / Є. Ю. Мордань, М. В. Федоренко // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (26–27 травня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – Т. 2. – 128-130 с.
33. Науменкова С. В. Макропруденційні інструменти в механізмі забезпечення фінансової стабільності / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко // Фінанси України. – 2015. – № 10 (239). – С.53-76.
34. Онищенко В. О. Капіталізація банків як інструмент підвищення конкурентоспроможного потенціалу банківської системи України / В. О. Онищенко, С. Б. Манжос // Проблеми і перспективи розвитку банківської

системи України : збірник наукових праць. – Суми : ДВНЗ УАБС НБУ, 2012. – Т. 35. – С. 64–72.

35. Паляничко К. О. Формування ресурсної бази комерційних банків. Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – № 3. – С. 285–289.

36. Парипа К.В. Сутність системно важливих банків та їх значення для забезпечення стійкості фінансового сектора України / К.В. Парипа // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского: Серия «Экономика и управление». – Том 25 (64). – 2012. – № 1. – С. 136–146.

37. Пелепецький В. І. Організаційно-економічні аспекти підвищення конкурентоспроможності українських банків / В. І. Пелепецький // Фінансова система України в умовах економічної та фінансової глобалізації світу. – 2017. – Т. 3. – С. 203

38. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

39. Рашкован В., Корнилюк Р. Концентрація банківської системи України: міфи та факти / В. Рашкован, Р. Корнилюк // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 234. – С. 6–38.

40. Реверчук С. К. Банківський капітал: історія, теорія, досвід / за ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. – Львів, ЛНУ ім. Іван Франка, 2004. – 276 с.

41. Ресурсний потенціал комерційного банку / О. Васюренко, І. Федосік // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 58–64.

42. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз. – М. : Дело Лтд, 1995. – 768 с.

43. Савлук С. М. Шляхи прискорення капіталізації банків України / С. М. Савлук // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 232–238.

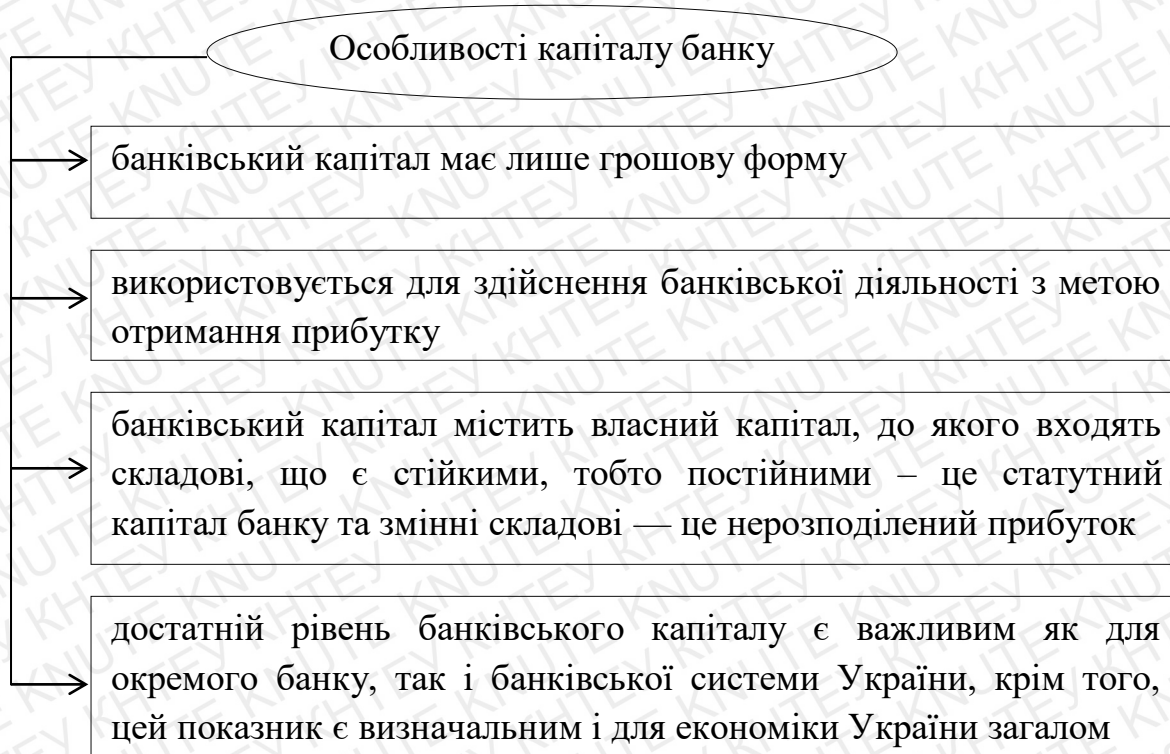
44. Торяник Ж. І. Удосконалення методики достатності капіталу як основи управління ресурсним потенціалом банківських установ / Ж. І. Торяник // Збірник наукових праць ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ». – 2008. – С. 244–252.
45. Тригуб О. В. Сучасні підходи до управління власним капіталом банку / О. В. Тригуб, Р. С. Миколаєнко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 4. – С. 154–161.
46. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: Монографія / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ: ОППО; Снятин: ПрутПринт. – 2008. – 260 с.
47. Харламова Г. Оцінка ступеню глобалізованості країни в аспекті процесів конвергенції та інтеграції у світі / Г. Харламова, А. Іскра // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – №6(171). – С. 65-73. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/171-6/12>.
48. Швець Н. Р. Аналіз та оцінка ресурсів банку: монографія / Н. Р. Швець. – Чернівці: Рута, 2006. – 168 с.
49. Щибиволок З. І. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / З. І. Щибиволок. – К.: Знання, 2007. – 311 с.
50. Фінансовий менеджмент у банку : Навчальний посібник / Лідія Олександрівна Омелянович та ін.; Донецький держ. ун-т екон. і торгівлі ім. М. Туган-Барановського Донецьк, 2006.
51. Фостяк В. В. Функції банківського капіталу в забезпеченні розвитку банківської системи України / В. В. Фостяк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.1. – С. 257-263.

Додаток А

Визначення сутності дефініції «капітал банку» на основі поглядів різних вчених*

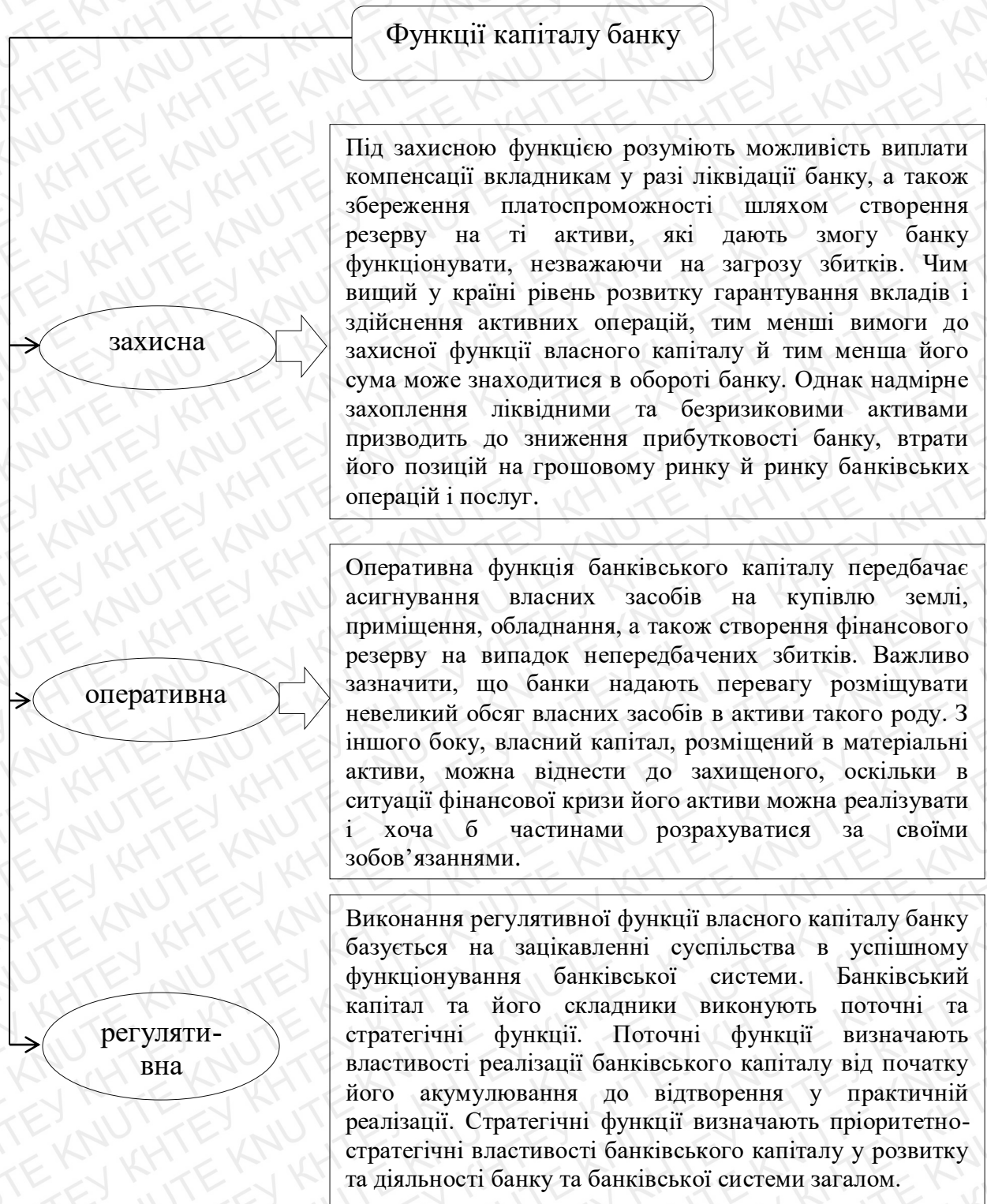
№	Вчені	Особливості визначення
1.	М. Алексеєнко [9]	Зосереджує свою увагу на обґрунтування значення банківських ресурсів та капіталу, при цьому виокремлюючи між ними різницю у тому, що всі наявні ресурси банку перебувають в обороті для того, щоб отримати максимальний прибуток, при цьому ці ресурси більші або дорівнюють капіталу банку. На основі цього під капіталом вчений розглядає сукупність всіх грошових коштів, що є в банку для здійснення його операцій.
2.	А. Загородний, Г. Вознюк [21]	Вчені зазначають, що капіталом банку є сукупність фінансових ресурсів, що є в наявності банку для здійснення операцій кредитного та інвестиційного характеру.
3.	В. Коваленко, В. Прадун [24]	Досліджують під сутністю капіталу банку сукупність ресурсів у формі матеріально-речових, нематеріальних та фінансових активів, що використовуються в грошовому еквіваленті та сформовані за рахунок власних коштів, залучених і позичених коштів для застосування банком у своїй роботі.
4.	О. Ковальчук [26]	Банківським капіталом являються фонди, що утворюються банками для забезпечення своєї фінансової стійкості, а також прибутковості.
5.	У. Грудзевич [10]	Під банківським капіталом розглядає сукупність грошових капіталів, які залучаються банківською установою для застосування їх у вигляді ресурсів банку для подальшого проведення кредитно-розрахункових операцій та інших дій.
6.	Л. Примостка [80]	Вбачає під капіталом банку власні кошти всіх власників банку, які були внесені до статутного капіталу з метою отримання прибутку.
7.	Роуз П. [42]	Зазначає, що капітал банку формується з акціонерного капіталу, резервів для покриття збитків та суми нерозподіленого прибутку.
8.	К. Азізова [8]	Обґрунтовують сутність капіталу як сукупності різних капіталів та засобів, які застосовує банківська установа для забезпечення ефективної роботи, здійснення операцій та в кінцевому підсумку отримання прибутку. При цьому він складається з власного капіталу банку та залучених коштів.
9.	Закон України «Про банки і банківську діяльність»[1]	У законі визначено, що банківський капітал є власними коштами, тобто залишкова вартість активів банківської установи за мінусом всіх його зобов'язань.

*Примітка:складено автором на основі джерела [1, 8, 9, 10, 21, 24, 26, 42, 80,]

Обґрунтування особливостей капіталу банку в сучасних умовах*

*Примітка: складено автором на основі джерела [8]

Розгляд основних функцій капіталу банку*

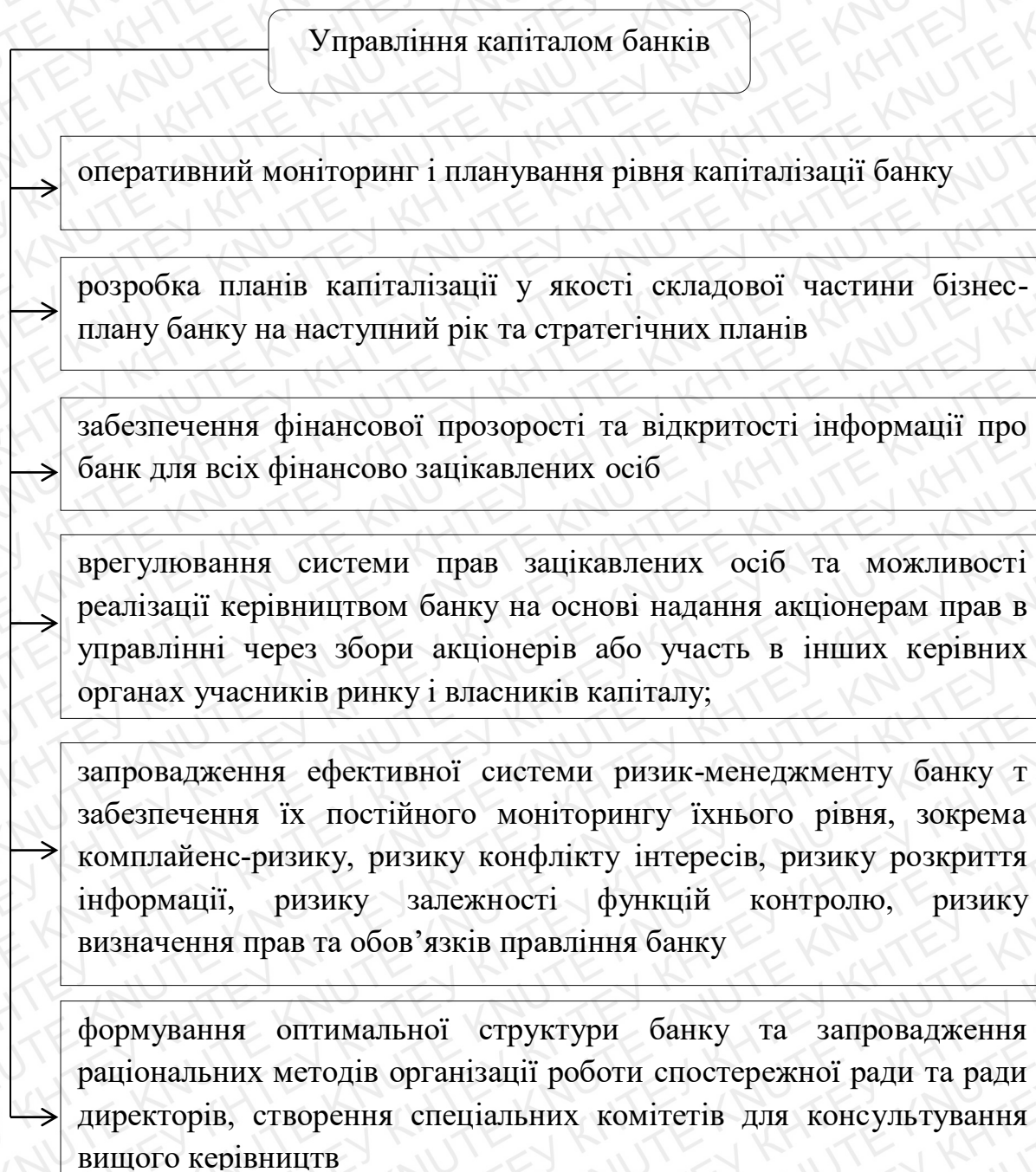
*Примітка: складено автором на основі джерела [10]

Додаток Г

Аналіз динаміки та структури основних складових капіталу банків за 2014-2018 роки*

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2014 р. у %
Статутний капітал, млн. грн.	179207	222170	414668	465377	465532	259,77
% до загального капіталу	-	-	-	-	-	-
Емісійні різниці, млн. грн.	12542	21096	20298	13026	14092	112,36
% до загального капіталу	8,47	20,34	16,40	8,09	9,09	-
Незареєстрований статутний капітал	27732	11447	117427	10335	930	3,35
% до загального капіталу	18,73	11,04	94,86	6,42	0,06	-
Інший додатковий капітал	-	451	822	5405	6377	-
% до загального капіталу	-	0,43	0,66	3,35	4,12	-
Резерви та інші фонди банку	14226	12519	12305	17448	19151	134,62
% до загального капіталу	9,61	12,07	9,94	10,83	12,36	-
Резерви переоцінки	15195	10898	23170	23066	16352	107,61
% до загального капіталу	10,26	10,51	18,72	14,32	10,55	-
Нерозподілений прибуток або непокритий збиток	(100840)	(174418)	(369332)	(401135)	(378604)	-
% до загального капіталу	-	-	-	-	-	-
Капітал банків, млн. грн.	148063	103713	123784	161108	154960	104,66

*Примітка: складено автором на основі фінансових показників діяльності банків України, складеним Національним банком України [6]

Заходи організаційного управління капіталом на рівні окремого банку*

*Примітка: складено автором.

Пріоритетні цілі АТ «Ощадбанк» на 2019 рік в умовах системних ризиків*

*Примітка: складено автором на основі джерела [7].